

A TÁJÉPÍTÉSZET SZABÁLYOZÁSI KERETEINEK FEJLŐDÉSE

DEVELOPMENT OF THE REGULATORY FRAMEWORK FOR LANDSCAPE ARCHITECTURE

CSÓSZI MÓNIKA | GERZÁNICS ANNAMÁRIA | HAMAR JÓZSEF | KINCSES KRISZTINA

A jó szabályozás szilárd szakmai alapokon nyugszik, minőséget garantál, értéket véd, miközben teret hagy a tervezői kreativitásnak és a közérdek érvényesítésének is. Az elmúlt 40 év tájépítészettel összefüggő szabályozási rendszerének áttekintése azt hivatott bemutatni, mennyire sikerült ezeket a garanciákat megteremteni. A tájépítészetre – mint műszaki és természettudományos diszciplínára – mérnöki szabályozók és az értékvédelem több ágához kapcsolódó jogszabályok is vonatkoznak; a szakma önmagában is szerteágazó, változatos léptékű feladatrendszerének jogszabályi eszközeit a stratégiai keretek, a területi-, települési- és építészeti-műszaki tervezés, a természeti és kulturális örökség védelme, valamint a szakmagyakorlás szabályozási rendszere szerint mutatjuk be.

A TÁJÉPÍTÉSZET STRATÉGIAI KERETEI

A rendszerváltás előtt a gazdaság összes szektorát és azon keresztül a tájban zajló folyamatokat az állam a tervgazdálkodás útján irányította. A szocialista Magyarországon az Országos Tervhivatal által készített ún. ötéves tervek a népgazdaság egészét átfogó, kötelező érvényű, középtávú gazdaságfejlesztési programok voltak. 1984-ben a Hatodik Ötéves terv volt mérvadó, ezt követte a rendszerváltásig A Népgazdaság Hetedik Ötéves Tervéről szóló törvény. Mindkét terv alapelveket határozott meg a műszaki tervező szervezetek számára, utóbbi törvény például az új épületek és építmények megjelenésére, illeszkedésére is, és önálló fejezeteket szentelt többek között a

tudományos kutatás és műszaki fejlesztés, az ipar és építőipar, a terület- és településfejlesztés, illetve a környezet- és természetvédelem témaköreinek. A természeti környezet védelme a Hetedik Ötéves Tervben jelenik meg először *Természetvédelem* megnevezéssel.

Az 1972-es stockholmi ENSZ Környezetvédelmi Világkonferencia és a Rio de Janeiro-ban 1992-ben tartott ENSZ Környezetvédelmi és Fejlesztési Konferencia mérföldkövet jelentett a környezetvédelem történetében. Környezetvédelmi, természetvédelmi mozgalmak indultak, és sorra születtek a táj védelmét, kezelését, tervezését befolyásoló nemzetközi egyezmények, amelyek többségéhez Magyarország is csatlakozott.

1990-ben, az – akkori nevén – Európai Közösségek kelet-közép-európai bővítése is napirendre került, és megállapították a tagjelöltek által teljesítendő kritériumokat. A 2003-2008 közötti időszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Program az Európai Unióhoz való csatlakozás környezetvédelmi feltételei teljesítésének eszköze lett.

A hatévente megújítandó Nemzeti Környezetvédelmi Program 1997 óta Magyarország környezetügyi átfogó stratégiai tervdokumentuma. Mellékletét képezi a természetvédelem szakmapolitikai stratégiáját tartalmazó és fő cselekvési irányait meghatározó Nemzeti Természetvédelmi Alapterv. A Nemzeti Tájstratégia (továbbiakban: Tájstratégia) elfogadásáig ezek voltak a tájvédelem és tájépítészet fő stratégiai dokumentumai, illetve az egyes ágazatok stratégiáiba kellett beilleszteni a tájra vonatkozó célokat és intézkedéseket.

Good regulation is anchored on sound professional basis, guarantees quality and protects heritage, while leaving room for design creativity and public interest. This review of the regulatory system for landscape architecture over the last 40 years aims to show how far these guarantees have been achieved. Landscape architecture as a technical and scientific discipline is subject to engineering regulations and legislation related to several areas of heritage protection. The legal instruments for the scope of tasks of the profession, which is diverse and multiscale, are presented in terms of the strategic framework, the spatial, local and architectural-technical planning, the protection of natural and cultural heritage as well as the regulatory system for the professional license.

THE STRATEGIC FRAMEWORK OF LANDSCAPE ARCHITECTURE

Before the change of the political regime, all sectors of the economy, and thus the processes in the landscape, were directed by the state through planned economy. In socialist Hungary, the so-called five-year plans prepared by the National Planning Office were binding, medium-term economic development programmes covering the whole economy. In 1984, the Sixth Five-Year Plan was the authoritative one, followed by the Law on the Seventh Five-Year Plan of the National Economy until the change of the political regime. Both plans laid down principles for the technical planning organisations, the latter including, for example, the appearance and fitting of new buildings and structures, and devoted separate chapters to scientific research and technical development, industry and construction, regional and urban development, and environmental protection and nature conservation, among others. The protection of the natural environment was first addressed in the Seventh Five-Year Plan under the title '*Nature Conservation*'.

The 1972 United Nations Conference on the Human Environment in Stockholm and the 1992 United Nations Conference on Environment and Development in Rio de Janeiro were milestones in the history of environmental protection. Environmental and conservation movements

were launched, and international conventions influencing the protection, management and planning of the landscape were adopted, most of which Hungary also joined.

In 1990, the enlargement of the European Communities, known at this name at that time, to Central and Eastern Europe was also on the agenda, and the criteria to be met by the candidate countries were set. The National Environmental Programme 2003-2008 became the instrument for meeting the environmental criteria for accession to the European Union.

The National Environmental Programme, which is renewed every six years, has been Hungary's overall environmental strategic planning document since 1997. The National Nature Conservation Master Plan is part of it, which contains the sectoral strategy for nature conservation, and defines the main lines of action. Until the adoption of the National Landscape Strategy (hereinafter: Landscape Strategy), these were the main strategic documents for landscape protection and landscape architecture, and objectives and measures related to the landscape had to be integrated into the strategies of the individual sectors.

The European Landscape Convention of the Council of Europe (hereinafter: the Landscape Convention) was conceived at the time of growing environmental commitment. The Landscape Convention recognises the landscape as an essential component of the human environment and makes it an indispensable subject of national policies. The signing of the Landscape Convention, which was opened for signature in 2000, was postponed in Hungary until 2005, after the accession to the European Union. We had to wait until 2008 for the Landscape Convention to enter into force in our country, following its ratification by law.

The Parliament adopted the National Environmental Programme for the period 2015-2020 by the Resolution of the Parliament No. 27/2015 (VI. 17.), and the Nature Conservation Master Plan annexed to it defined the task of creating a "National Landscape Policy and Strategy integrating the protection, management and planning of the landscape". Government Decision No. 1567/2015 (IX. 4.) on the Action Plan for Restructuring Construction Affairs and

1. táblázat/Table 1: A Nemzeti Tájstratégia egymásra épülő intézkedések sorával szolgálja a táji adottságokhoz igazodást (részlet az Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás cél intézkedéseiből) / *The National Landscape Strategy provides a series of interlocking actions in order to adapt to landscape characteristics (excerpt from the actions of the objective ‘Liveable landscape – liveable settlement – wise land use’)*

FORRÁS/SOURCE: NEMZETI TÁJSTRATÉGIA 2017-2026 / NATIONAL LANDSCAPE STRATEGY 2017-2026

A környezetvédelmi elköteleződés erősödésének időszakában fogalmazódott meg az Európa Tanács Táj Egyezménye (a továbbiakban: Tájegyezmény) eszmeisége is. A Tájegyezmény a tájat az emberek környezetének elengedhetetlen összetevőjeként ragadja meg, és emeli a nemzeti politikák nélkülözhetetlen tárgyává. A 2000-ben aláírásra megnyitott Tájegyezmény magyarországi aláírása az Európai Unióhoz való csatlakozás utánra, 2005-re tolódott. 2008-ig kellett várni, hogy a törvényi szinten történt megerősítést követően hazánkban is hatályba lépjen a Tájegyezmény.

Az Országgyűlés a 27/2015. (VI. 17.) OGY határozattal fogadta el a 2015-2020 közötti időszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Programot, amelynek mellékletét képező Természetvédelmi Alapterv határozta meg feladatként „A táj védelmét, kezelését és tervezését integráló Nemzeti Tájpolitika és –stratégia” megalkotását. Az építésügy átalakítását célzó intézkedési tervről és a hozzá kapcsolódó feladatokról szóló 1567/2015. (IX. 4.) kormányhatározat pedig feladatul szabta, hogy a Nemzeti Településpolitikát, az akkor még kidolgozás alatt álló, később a 1128/2017. (III. 20.) Korm. határozattal elfogadott Nemzeti Tájstratégiával összhangban kell kidolgozni.

A Tájstratégia a táj védelme, kezelése és tervezése érdekében fogalmaz meg célokat és intézkedéseket. A védelem, kezelés és tervezés egységes keretrendszerének megalkotásával a magyarországi tájak természeti és kulturális örökségének védelmén túl intézkedéseivel a beruházások szakmai megalapozottságát erősíti, keretbe foglalva a települési és a külterületi zöldfelületek, a zöldinfrastruktúra védelmének és fejlesztésének feladatrendszerét, valamint az épített és a természeti elemek által alkotott táj egységének, működésének, karakterének felmérését és a minőségi célok meghatározását. A Tájstratégia átfogó célja a táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat, ami azt jelenti, hogy a tájat, a táj egyes területeit csak a fenntarthatóság mértékéig hasznosítjuk az arra alkalmas célra és módon. A felelős tájhasznosítás szemléletének igényét a stratégia a társadalom egészére, minden döntési szintre kiterjeszti.

A Tájstratégia megvalósítása során az alábbi horizontális elvek érvényesítését kell biztosítani:

- Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme;
- Bölcs és takarékos területhasználat;
- Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás.

A táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat elérése érdekében három kiemelt célt fogalmaz meg:

- Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás meg-
alapozása;
- Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás;
- A tájidentitás növelése.

Ezek elérése érdekében közel száz intézkedést határoz meg, amelyek már ma is hatással vannak és lesznek a táj-
építészeti szakmagyakorlásra. (1. táblázat)

A Tájstratégia 2017-2019. évi végrehajtásáról szóló jelentésből több, mérföldkövet jelentő eredmény is megállapítható; az adott időszakban különösen a hatósági munka alapját és hátterét képező, táji adottságokat tartalmazó teradatok, nyilvántartások frissítése, illetve hiányzó teradat-struktúrák fejlesztése volt eredményes és látványos.

2021-ben a Tájstratégia végrehajtásaként elkészült a magyarországi tájak tájkarakter alapú tájtipizálási módszertana. A módszertan alapján - összhangban a Tájegyezmény feladataival - létre kell hozni az országos tájkarakter-területek komplex digitális adatbázisát és a tájkarakter-területekre minőségi célokat és kezelési irányelveket kell meghatározni.

Ezen túlmenően is maradtak olyan feladatok, amelyek a Tájstratégia 2026-ig terjedő időtávlatán túlmutatnak, például:

- A „történeti táj” kulturális örökségvédelmi kategória szakmai megalapozása, amely megteremti a lehetőségét, hogy új történeti tájak kerüljenek lehatárolásra.
- A táji léptékű örökségvédelem módszertanának kidolgozása.
- A tájtervek hierarchikus rendszerének kidolgozása.
- A tájhasználat és a tájkarakter változásának nyomon követése.

II.1. alcél: Kompakt, klímabarát, értékőrző települések / Sub-objective II.1. Compact, climate-friendly settlements that preserve heritage

A cél elérése érdekében szükséges intézkedések / Actions required to achieve the objective	K / G	O / L	C / C	E / U
A kulturális örökségvédelmi elemek (pl. kastélyok, várak, várromok) táji beágyazottságuknak megfelelő, integrált tervezésen alapuló felújítása. / <i>Reconstruction of cultural heritage assets (e.g. palaces, castles, castle ruins) in accordance with their landscape context and through integrated planning.</i>	X	X		
A közintézmények táji és településképi beágyazottságuknak megfelelő, integrált tervezésen alapuló felújítása. / <i>Reconstruction of public institutions in accordance with their landscape and townscape context and through integrated planning.</i>	X	X		
Táji léptékű örökségvédelem módszereinek alkalmazása, integrálása a tervezési rendszerekbe. / <i>Implementation of the methods of landscape-scale heritage protection and their integration into the planning systems.</i>	X	X		
Klímabarát települési modell alkalmazása, településszerkezeti szintű tervezés és beavatkozások. / <i>Implementation of a climate-friendly urban model, planning and interventions at local level.</i>		X		
A csapadék beszivárgás lehetőségének, és ezzel a talaj vízpótlásának és a talajvíz utánpótlásának növelése, illetve a városi klíma javítása érdekében a csapadék helyben tartása zöldfelületek növelésével, városi tórendszerek kialakításával. / <i>Improving rainwater infiltration and improving the water supply of soils and increasing subsoil water resources, and retaining rainwater in the urban areas through increasing green spaces and establishing urban pond systems in order to improve urban climate.</i>		X		
Minden településen a zöldfelületi rendszerre vonatkozó minőségi célkitűzések meghatározása. / <i>Setting quality objectives related to the green space network of each settlement.</i>		X		
1-5% (árvízi, belvízi) elöntési valószínűségi területekre minőségi célkitűzések meghatározása. / <i>Setting quality objectives related to areas having a probability of 1-5% of being flooded (flood, inland inundation).</i>		X		
Minden településen a barnamezőkre, rozsdáövezetekre minőségi célkitűzések meghatározása. / <i>Setting quality objectives related to brownfield areas and rust belt areas in each settlement.</i>		X		
Minden településen a használaton kívüli építmények kataszterének elkészítése, alkalmassági értékelése és további funkció meghatározása. / <i>Drawing up a register of abandoned buildings in each settlement, assessment of their potential and identification of new functions.</i>		X		
Fényszennyezés-mentes települési közvilágítás tervezése és kialakítása: világítás geometriájának javítása, 2700K alatti színhőmérséklet alkalmazása. / <i>Designing and installing light pollution-free public lighting in settlements: improving the geometry of lighting, using colour temperature lower than 2700 K.</i>		X		
A települési (helyi) tájkarakter területekre minőségi célkitűzések és kezelési irányelvek meghatározása. / <i>Setting quality objectives and management principles for local (municipal) landscape character areas.</i>		X		
A barnamezőkre, rozsdáövezetre, használaton kívüli építményekre, a zöldfelületekre, árvízi, belvízi kockázatnak kitett települési területekre vonatkozó minőségi célkitűzések integrálása a területfejlesztési, településfejlesztési, területrendezési és településrendezési tervekbe. / <i>Integrating the quality objectives related to brownfields, rust belt areas, abandoned buildings, green spaces and municipal areas exposed to the risk of flood / inland inundation into the regional and local development plans, spatial plans and local plans.</i>		X		
A vizuális kultúra szemléletformálásának eszközeit is alkalmazva elő kell segíteni a lakó- és üdülési hasznosítású épületek tájba illesztésének gyakorlatát. / <i>The fitting of residential and recreational buildings into the landscape must be facilitated using attitude shaping tools of visual media.</i>		X		

the Associated Tasks stipulated that the National Town and Country Policy should be elaborated in accordance with the National Landscape Strategy, which was still being developed at that time and was later adopted by Government Decision No. 1128/2017 (III. 20.).

The Landscape Strategy sets out objectives and measures in order to protect, manage and plan the landscape. By establishing a coherent framework for protection, management and planning, in addition to protecting the natural and cultural heritage of Hungary’s landscapes, the measures strengthen the professional basis for

development, by providing a framework for the protection and development of green infrastructure (urban and suburban green spaces), as well as for assessing the unity, functioning and character of the landscape, made up of built and natural elements, and for defining quality objectives. The overarching objective of the Landscape Strategy is responsible land use based on landscape characteristics, which means that the landscape and individual areas of the landscape are used only to the extent of sustainability, for appropriate purposes and in appropriate ways. The strategy extends the need for a responsible

Az is cél, hogy az ágazati kutatások vonják vizsgálatuk tárgykörébe a tájban bekövetkező lehetséges változásokat, a táj szerkezetére, a táj karakterére, a tájban lezajló anyag- és energiafolyamatokra gyakorolt hatásokat. A Tájstratégia értelmében a tájjal kapcsolatos ismeretek átadását ki kell terjeszteni az általános és minden olyan szakképzésre, amelynek leendő szakemberei döntéseikkel a táj állapotát, használatát befolyásolják.

A Tájstratégiához nem kapcsolódik önálló költségvetés, azonban az intézkedések jelentős része uniós forrásokra épülő operatív programokhoz kapcsolható, ezen túlmenően olyan intézkedéseket is tartalmaz, amelyek a meglévő feladatok részeként szemléletváltással megvalósulhatnak.

A Tájstratégia hazai jelentősége egyrészt abban áll, hogy a stratégiai tervezésben hivatkozási alappá és referenciadokumentummá vált, amely biztosíthatja, hogy az ágazati szakpolitikákba beépüljenek a jelenleg hiányzó horizontális szempontok, és érvényesüljön a komplex, tájszintű szemlélet, másrészt hivatkozható mércét ad az államigazgatáson túl is, amely az oktatásban is hasznosítható.

A települések teljes területén előforduló, a környezeti és éghajlati rezilienciát meghatározó ökológiai rendszerek jelentőségét, az európai zöldinfrastruktúra védelmét és fejlesztését az Európai Unió Biodiverzitás Stratégiája 2030 egyik kulcsfontosságú feladatákként határozza meg, amelyben a települési zöldinfrastruktúra szerepét külön kiemeli, és ún. „városzöldítési tervek” készítését írja elő minden 20 000 főnél népesebb európai város számára. Az Európai Unió Tanácsa 2024-ben elfogadta a természet helyreállításáról szóló rendeletet, amelynek célja, hogy 2030-ig megvalósuljon az EU szárazföldi és tengeri területei legalább 20%-ának, 2050-ig pedig az összes helyreállításra szoruló ökoszisztémának a helyreállítása, és ennek érdekében kötelező erejű célértékeket és kötelezettségeket állapít meg. Külön is foglalkozik az urbánus környezet zöldfelületi ellátottságának és lombkorona-borítottságának szinten tartásával, illetve fejlesztésével. Ezek a nemzetközi dokumentumok hosszú távon mutatnak cselekvési irányt a tájépítészethez kapcsolódó hazai jogalkotásnak.

A TERÜLETRENDEZÉSI TEVÉKENYSÉGET MEGHATÁROZÓ JOGSZABÁLYOK TÁJÉPÍTÉSZETI TARTALMA

A területrendezési tervek (regionális tervek, rendezési programok, rendezési tervek) egymásra épülő rendszeréről már az 1964. évi III. törvény 4. §-a rendelkezett. A 70-es évek végén és a 80-as évek elején a regionális tervek országra, megyékre, egyéb speciális területekre (pl. kiemelt üdülőkörzetre, természetvédelmi területekre) készültek. E területekre készülő rendezési programok és

rendezési tervek figyelembe vették a regionális tervekben foglaltakat, de a tervek még nem alkottak az egész országra kiterjedő, egymásra épülő, egységes tematikával és metodikával készült rendszert. A tervek jogszabályi kereteit a tervek készítésének, egyeztetésének, módosításának rendjéről szóló 7/1983. (Ép. Ért. 23.) ÉVM utasítás, a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről szóló 9007/1983. (Ép. Ért. 23.) ÉVM közlemény, a területrendezési tervek karbantartásáról szóló 7008/1983. (Ép. Ért. 23.) ÉVM irányelv, a területrendezési tervezési jogosultságról szóló 13/1983. (IX.8.) ÉVM rendelet és a tanácsai szakigazgatási szervek dolgozóinak területrendezési tervezési tevékenységéről szóló 8009/1983. (Ép. Ért. 29.) ÉVM tájékoztató tette teljessé. Ezek a jogi eszközök az alacsony szintű szabályozás ellenére is jelentősnek mondhatók abban a tekintetben, hogy a tervek azonos eljárási rendben készültek el és kerültek jóváhagyásra, egymásra épülő rendszert alkottak, tartalmuk egységes, összehasonlítható volt, ami a térségi folyamatok értékelését is megkönnyítette. A tervek készítés céljában és tartalmában megjelentek a természet- és a környezetvédelem területrendezési feladatai és a tájrendezési elhatározások. A tervek megbízói feladatait az illetékes minisztériumok bevonásával az építésügyért és a területrendezésért felelős minisztérium, illetve a területileg érintett megyei és települési tanácsok látták el.

Ekkor készültek el az első önálló tájrendezési tervek, amelyek tájvédelmi körzetekre (Tihany, Badacsony), illetve az ún. regionális és tájrendezési tervek, amelyek a nemzeti parkok és tájvédelmi körzetek területére és közvetlen környezetükre készültek (1. ábra). E tervek védelmi vonatkozásban kiterjesztett, speciális tartalmi követelményei és metodikája tették lehetővé – a normál területrendezési tervek tartalmát meghaladó módon – a természet- és a környezetvédelem speciális szempontjainak érvényesítését, a védelmi prioritások meghatározását és a szükséges intézkedések területi vonzatainak lehatárolását.

Az 1989-90. évi rendszerváltás megújuló jogszabályi környezete (1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról) új alá- és fölérendeltségi viszonyokat teremtett a központi állami szervek, a területrendezési feladatokat ellátó területi szervek és az önkormányzatok viszonyában és feladataiban. Az új jogi szabályozás szerint az önkormányzatok számára kötelezést, feladatot előírni, az önkormányzatok területére kötelező terveket elfogadni csak törvényben lehetett.

A területi tervezés új jogi alapjait a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény (Tftv.) teremtette meg. Meghatározta a területfejlesztés és területrendezés céljait, feladatait és a kapcsolódó alapfogalmakat. A feladatokat a törvényhozás a kormány, az érintett miniszterek, a területi államigazgatási szervek, az önkormányzatok és egyéb térségi szereplők feladataira

landscape use to society as a whole and to all levels of decision-making.

The following horizontal principles should be followed in the implementation of the Landscape Strategy:

- General protection of natural resources and cultural heritage;
- Wise and rational use of land;
- The mitigation of the impacts of climate change and adaptation to them.

It sets three headline targets to achieve responsible land use based on landscape characteristics:

- Laying the foundations for land use based on landscape characteristics;
- Liveable landscape – liveable settlement – wise land use;
- Increasing landscape identity.

In order to achieve these, it sets out nearly a hundred measures that are already having and will continue to have an impact on professional activities in landscape architecture (Table. 1).

The report on the implementation of the Landscape Strategy between 2017-2019 shows several milestone achievements; in particular, the update of spatial data and registers containing landscape characteristics, which form the basis and background of the work of the authorities, and the development of missing spatial data structures were successful and significant.

In 2021, the landscape character-based landscape classification methodology for Hungarian landscapes was completed as part of the implementation of the Landscape Strategy. On the basis of the methodology, a complex digital database of national landscape character areas is to be created and quality objectives and management principles are to be defined for landscape character areas, in line with the tasks defined in the Landscape Strategy.

In addition, there are tasks that go beyond the timeframe of the Landscape Strategy up to 2026, such as:

- Creating the professional foundations for ‘historic landscape’, a designation in cultural heritage protection, which creates an opportunity for designating new historic landscapes.
- Developing a methodology for landscape-scale heritage protection.
- Developing a hierarchical system of landscape plans.
- Monitoring changes in land use and landscape character.

It is also aimed that sectoral research includes the possible changes in the landscape, the effects on landscape pattern, landscape character, and the material and energy processes in the landscape. According to the Landscape

Strategy, the teaching of landscape-related knowledge has to be extended to primary education and to all vocational trainings where future professionals influence the condition and use of the landscape through their decisions.

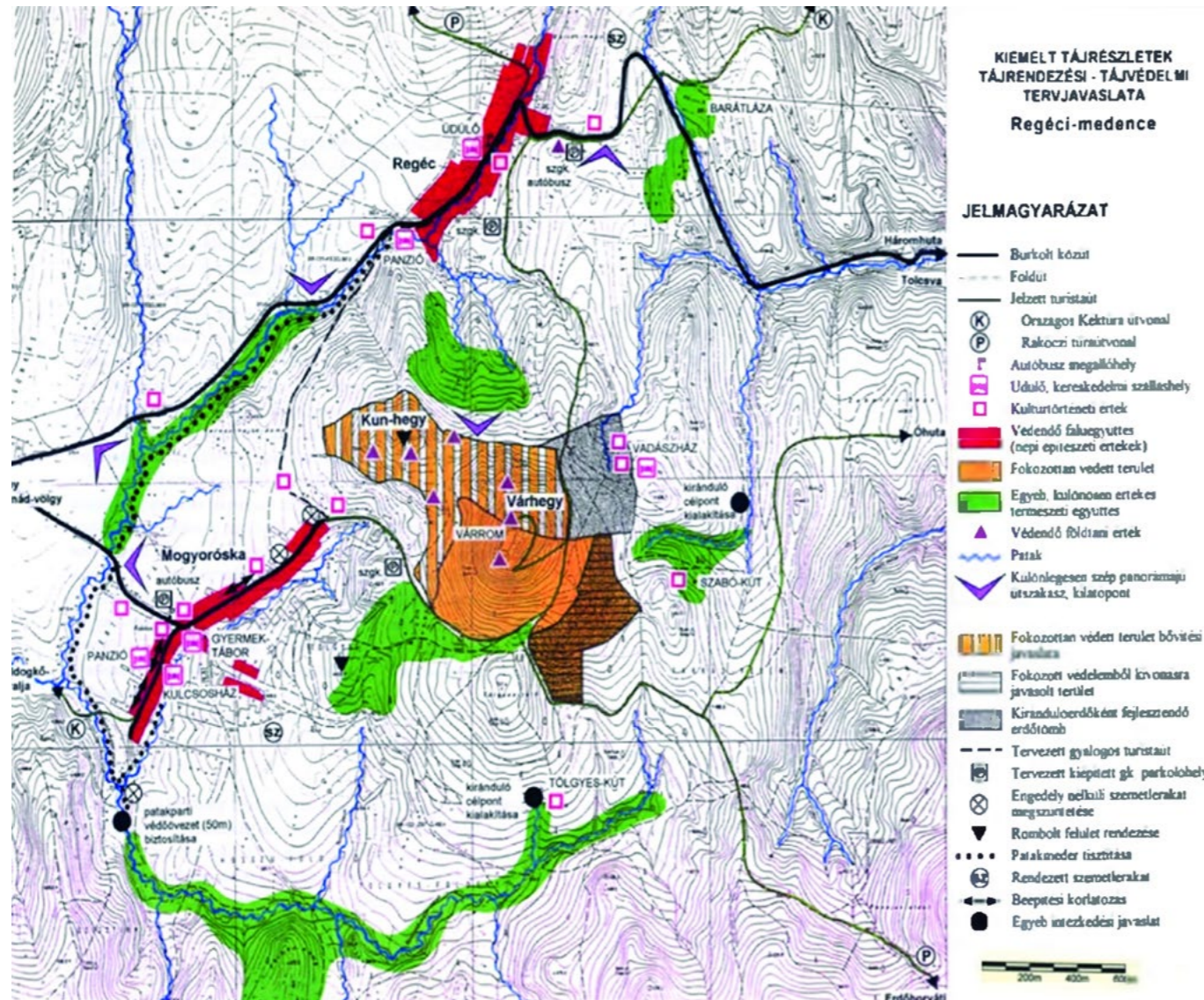
The Landscape Strategy does not have a separate budget, however, many of the actions can be linked to operational programmes with EU funding, and it also includes actions that can be implemented as part of existing tasks through a change of attitude.

The significance of the Landscape Strategy in Hungary lies in the fact that it has become a reference document in strategic planning, which can ensure that sectoral policies incorporate the currently missing horizontal aspects and a complex, landscape-level approach is applied, and it also provides a benchmark beyond the state administration, which can be used in education as well.

The importance of the ecosystems that can be found throughout all municipal areas and determine environmental and climatic resilience, as well as the protection and development of the European green infrastructure are identified as key tasks in the European Union’s Biodiversity Strategy for 2030, which specifically highlights the role of urban green infrastructure, and calls for the preparation of ‘urban greening plans’ for all European cities with a population of more than 20,000 inhabitants. In 2024, the Council of the European Union adopted the Nature Restoration Law, which aims to restore at least 20% of the EU’s terrestrial and marine areas by 2030 and all ecosystems in need of restoration by 2050, setting binding targets and obligations. It specifically addresses the maintenance and improvement of urban green space cover and urban tree canopy cover. These international documents provide long-term guidelines for national legislation related to landscape architecture.

LANDSCAPE CONTENT OF THE LEGISLATION GOVERNING SPATIAL PLANNING

The hierarchical system of spatial plans built on each other had already been defined in the Act III of 1964. Regional plans were prepared for the country, counties and other special areas (e.g. special recreation districts, designated nature areas) in the end of the 1970s, and the beginning of the 1980s. The planning programmes and plans for these areas have taken into account the regional plans, but they have not yet developed a coherent, interconnected system with a common theme and methodology for the whole country. The legal framework for the plans included the Instruction No. 7/1983 of the Ministry of Construction and Urban Development on the Procedure for Preparing, Consulting and Amending Plans; Communication No. 9007/1983 of the Ministry of Construction and Urban Development on the Content Requirements

lebontva határozta meg. Nevesítette a tevékenység eszköztárát, köztük a tervezési rendszert, és rögzítette a tervhierarchiát. A területi tervezés alapvető dokumentumaivá a területfejlesztési koncepciók, a területfejlesztési programok és a területrendezési tervek váltak. A törvényvel elfogadott területrendezési tervek (az országos és a kiemelt térségként meghatározott Balaton Kiemelt Üdülőkörzet és a Budapesti Agglomeráció) tartalmi elemei kötelezővé váltak a megyei és települési önkormányzatok által készített (a helyi szabályozás alapjául szolgáló) megyei területrendezési és a településrendezési tervek számára. A Tftv. hangsúlyozta a környezeti célokat, a környezeti adottságok és a terhelhetőség figyelembevételét. A Tftv-vel megteremtődött a környezetorientált területi tervek készítésének jogszabályi háttere.

Az első új típusú területrendezési terv a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területére készült el. Ennek oka a

tervi előkészítettség és a rendelkezésre álló tervek gazdag környezet- és természetvédelmi tartalma mellett az volt, hogy az Alkotmánybíróság 13/1998. (IV. 30.) AB határozata a tervelőzményekben foglalt célok végrehajtására kiadott alacsonyabb szintű jogforrásoknak (a Balaton üdülőkörzet egyes településein az építési tevékenység átmeneti korlátozásáról szóló 1/1989. (I. 1.) ÉVM rendeletnek) az új jogi környezetben történő alkalmazásával kapcsolatos anomáliájára mutatott rá, sürgetve a védelmi szabályok törvényi szintű megalkotását.

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról szóló 2000. évi CXII. törvény (Balaton-törvény) a hazai jogalkotási gyakorlatban először tartalmazott térképi mellékleteket (térségi szerkezeti tervlapokat és az övezeti tervlapokat). A térségi szerkezeti tervlap rögzítette a hosszú távú térségi

1. ábra/ Fig. 1: Kivágtat a Zempléni Tájvédelmi Körzet és térsége regionális és tájrendezési tervéből (A regéci medence tájrendezési és tájvédelmi tervjavaslata) / Extract from the regional and landscape plan of the Zemplén Landscape Protection Area and its surroundings (Landscape planning and landscape protection proposals for the Regéc Basin)

FORRÁS/SOURCE: ZEMPLÉNI TÁJVÉDELMI KÖRZET REGIONÁLIS ÉS TÁJRENDEZÉSI TERVE 1988-1995. KÉSZÜLT: A KERTÉSZETI ÉS ÉLELMISZERIPARI EGYTEM TÁJÉPÍTÉSZETI, -VÉDELMI ÉS -FEJLESZTÉSI KAR TÁJVÉDELMI ÉS TÁJREHABILITÁCIÓS TANSZÉKÉN. BUDAPEST / REGIONAL AND LANDSCAPE PLAN OF THE ZEMPLÉN LANDSCAPE PROTECTION AREA 1988-1995. PREPARED AT THE DEPARTMENT OF LANDSCAPE PROTECTION AND RECLAMATION, FACULTY OF LANDSCAPE ARCHITECTURE, PROTECTION AND DEVELOPMENT, UNIVERSITY OF HORTICULTURE AND FOOD INDUSTRY, BUDAPEST

for Spatial Plans; Directive No. 7008/1983 of the Ministry of Construction and Urban Development on the Amendment of Spatial Plans; Decree No. 13/1983 (IX. 8.) of the Ministry of Construction and Urban Development on the License on Preparing Spatial Plans; as well as Information Notice No. 8009/1983 of the Ministry of Construction and Urban Development on the Spatial Planning Activities of the Staff of the Councils' Administrative Bodies. Despite the low level of regulation, these legal instruments were significant regarding that the plans were prepared and approved according to the same procedures, they formed a coherent system and their content was uniform and comparable, which also facilitated the evaluation of regional processes. The purpose and content of the plans reflect the spatial tasks of nature conservation and environmental protection and the landscape planning decisions. The ministry responsible for building and spatial planning, together with the competent ministries as well as the county and municipal councils concerned, were responsible for commissioning the plans. The first independent landscape plans were prepared at that time for landscape conservation areas (Tihany, Badacsony), and the so-called regional and landscape plans were prepared for national parks and landscape protection areas and their immediate surroundings (Fig. 1). The specific content requirements and methodology of these plans, extended in terms of conservation, made it possible, going beyond the content of normal spatial plans, to take account of specific aspects of nature conservation and environmental protection, to define conservation priorities and to designate the spatial scope of the measures required.

The renewed legal environment with the change of the political regime in 1989-90 (Act LXV of 1990 on Local Governments) created new superiority and subordination in the relations and tasks of central state bodies, regional bodies responsible for spatial planning tasks and local governments. According to the new legislation, it was possible to impose obligations and tasks on local governments and to adopt binding plans for the administrative area of local governments only by law.

The new legal basis for spatial planning was created by Act XXI of 1996 on Regional Development and Spatial Planning. It defined the objectives, tasks and basic concepts of regional development and spatial planning. The tasks were defined by the act in terms of the tasks of the government, the ministers concerned, the regional administrative bodies, the local governments and other regional actors. The instruments of action, including the planning system, were specified and the hierarchy of plans was laid down. Regional development concepts, regional development programmes and spatial plans became the basic documents for spatial planning. The content of the spatial plans adopted by acts (for the country, and the priority areas of the Special Recreation District of Lake Balaton and the Budapest Metropolitan Area) became mandatory elements for the county spatial plans and the local plans prepared by the county and municipal governments. Act XXI of 1996 emphasised the environmental objectives as well as the consideration of environmental conditions and carrying capacity. The Act created the legal basis for the preparation of environmentally oriented spatial plans.

The first spatial plan of this new type was prepared for the Special Recreation District of Lake Balaton. The reason for this, in addition to the degree of progress of the plan and the richness in environmental and nature conservation content of the existing plans, was that Resolution No. 13/1998 (IV. 30.) of the Constitutional Court pointed out the anomaly of applying the lower-level legal sources (Decree No. 1/1989 (I. 1.) of the Ministry of Construction and Urban Development on the Temporary Restriction of Construction in Certain Municipalities of the Special Recreation District of Lake Balaton), issued to implement the objectives of the preceding plans, in the new legal environment, urging the creation of protection measures at the legislative level.

Act CXII of 2000 on the Adoption of the Spatial Plan and the Definition of the Spatial Planning Policies for the Special Recreation District of Lake Balaton (Lake Balaton Act) included maps as annexes (regional land use plan sheets and zoning plan sheets) for the first time in the Hungarian legislation. The regional land use plan sheet

területfelhasználás és a műszaki és infrastruktúra hálózatok – ökológiai elvek érvényesítésével tervezett – optimálisnak tartott elhelyezési rendjét. A Balaton-törvény ún. többszörösen strukturált szabályozási előírásai a tótól távolabbi területeken enyhébb előírásokat tartalmaztak, és az ún. övezeti tervlapokon lehatárolt területekre vonatkozóan további speciális, övezeti előírásokkal egészültek ki. Tájépítészeti, környezet- és természetvédelmi szempontból ezeknek az övezeti tervlapoknak és a hozzájuk tartozó szabályozási előírásoknak volt kiemelkedő jelentősége. Az övezeti tervlapokon lehatárolt területeken vált bemutathatóvá és egyértelműsíthetővé, hogy milyen speciális szabályozási előírásokat milyen területi hatállyal kell érvényesíteni.

2003-ban az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvénnyel (OTrT) vált teljessé a területrendezési tervek hierarchikus rendje. Ezt követően, 2005-ben elfogadásra került a Budapesti Agglomeráció Területrendezési Terve is. Ennek a tervnek elsősorban a beépített területek növekedésének korlátozását, illetve a növekedés irányának meghatározását, valamint a műszaki infrastruktúra hálózatok, nyomvonalak biztosításának feladatát kellett megoldania úgy, hogy az ökológiai hálózat meglévő elemei ne sérüljenek.

Az OTrT a törvények felülvizsgálatát 5 éves határidővel tervezte. Ez idő alatt a területrendezési tárgyú jogszabályok köre is kiegészült. A területrendezési tervrendszer működőképessége és átláthatósága érdekében szükségessé vált, hogy mindezek feldolgozásával megtörténjen az OTrT és a Balaton-törvény együttes felülvizsgálata. Az összehangolt törvények elfogadására 2008-ban került sor.

A felülvizsgálatot követően az OTrT területi hatálya, szabályozási előírásai érvényesültek a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén is, és a Balaton-törvény szerkezete is illeszkedett az OTrT-hez. A két törvény összhangját az alkalmazott fogalmak egységes értelmezésével, a térségi szerkezeti terv elemeinek, az alkalmazott térségi területfelhasználási kategóriáknak és a térségi övezetek rendszerének összehangolásával is megteremtették. A felülvizsgálat során alapvető szempont volt, hogy a Balaton-törvény megőrizze a szabályozás eredményeinek, területi mélységének, övezeti rendszerének részletességét. Ennek érdekében a Balaton-törvény (az OTrT-ben meghatározott övezeteken túl) egyedileg meghatározott övezeteket határolhatott le. Szinte a teljes övezeti szabályozás a környezeti érdekek védelmét szolgálta. Tájvédelmi vonatkozásban különös jelentőséggel bírtak a térségi jelentőségű tájképvédelmi területekre vonatkozó, a Balaton egyedülálló tájképi megjelenését őrző, a beépítésre szánt terület kijelölését, bővítését, a települések összenövését tiltó, a hagyományos területhasználat (szőlőművelés) megőrzésére irányuló, a tájrehabilitáció módjára, a rehabilitált területek újrashasznosításának

meghatározására és a tómeder, valamint a parti területek védelmét és a hozzáférést biztosító szabályok. Sikeresen megőrizni a szabályozási előírások tóparttól való távolságának megfelelő differenciáltságát is.

A tervhierarchiát megszilárdító és a tervek illeszkedését elősegítő szabályozási tevékenység következő lépése Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX. törvény (Trtv.) elfogadása volt. Az egységes szerkezetben elfogadott törvény a tervhierarchia és a tervek illeszkedésének megerősítését szolgálta.

A Trtv. szabályozási előírásainak felét a magyar építészettről szóló 2023. évi C. törvény módosította. A tervhierarchiából 2027. 06. 30-i hatállyal kivette a vármegyei területrendezési terveket, amit a területrendezési tervek és adatok digitalizációjának részletességével indokolt. Az indoklás szerint a rendelkezésre álló téradatok nagyfokú pontossága miatt a korábban csak a megyei tervek léptékében elvégezhető területi pontosítások már az országos terv léptékében is lehetővé válnak, és ott elvégezhetők. Az új szabályok lépcsős hatálybaléptetése miatt e törvény alkalmazásával kapcsolatos tanulságok levonása a jövő feladata.

A TELEPÜLÉSTERVEZÉSI JOGSZABÁLYOK TÁJÉPÍTÉSZETI TARTALMA

A vizsgált korszak elején, 1984-től 1997-ig, az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény (Étv.) elfogadásáig az építésügyről szóló 1964. évi III. törvény (Ét.) volt az alapja az általános és részletes város- és községrendezési tervek készítésének, amelyek meghatározták a települések területének „tervszerű fejlesztését” és felhasználását, és tartalmazták a helyi építési előírásokat.

Az Ét. végrehajtásáról szóló 30/1964. (XII. 2.) Korm. rendelet adott felhatalmazást az építésügyi miniszternek, hogy meghatározza az építésügyi igazgatás részletes szabályait az Országos Építésügyi Szabályzatban (OÉSz). Az 1984 és 1997 között is többször módosult OÉSz írta elő, hogy a települések területét a jellemző rendeltetésnek megfelelő területfelhasználási kategóriákba kell sorolni, ezek közé tartoztak a zöldterületek, mezőgazdasági és az erdőgazdasági rendeltetésű területek is. Tartalmazta azt is, hogy a települések zöldfelületi rendszerét (véderdők, közparkok és a létesítményekhez tartozó kertek) a rendezési tervben kell meghatározni. Kitért az ún. „városkép- és kilátásvédelem” előírásai között arra is, hogy a „szép tájrészletek” közterületről feltáruló látványát a rendezési terv előírásai szerint kell védeni. Az 1986-tól hatályos OÉSz-nek tájépítészeti vonatkozásban igen fontos pontja volt ez: „A települések és a táj szerves kapcsolatáról, a táj domborzati jellegének megőrzéséről, a jellegzetes

determined the long-term regional land use and the optimal arrangement of technical and infrastructure networks, planned in accordance with ecological principles. The so-called multi-structured regulatory provisions of the Lake Balaton Act contained less stringent provisions in areas away from the lake and were supplemented by additional specific zone provisions for the areas designated in the zoning plan. In terms of landscape architecture, environmental protection and nature conservation, these zoning plans and the associated regulatory provisions were of major importance. The areas defined in the zoning plans made it possible to show and clarify which specific regulatory provisions were to be applied and with what spatial scope.

In 2003, adopting Act XXVI of 2003 on the National Spatial Plan made the hierarchical order of spatial plans complete. Subsequently, in 2005, the Spatial Plan for the Budapest Metropolitan Area was also adopted. This plan was primarily concerned with limiting the growth of built-up areas and determining the direction of growth, as well as with providing technical infrastructure networks and routes without damaging existing elements of the ecological network.

The National Spatial Plan planned to review the acts within 5 years. During this period, the scope of legislation related to spatial planning was extended. In order to ensure the functionality and clarity of the spatial planning system, it became necessary to process these and to carry out a joint revision of the National Spatial Plan and the Lake Balaton Act. The harmonised laws were adopted in 2008.

Following the revision, the spatial scope and regulatory provisions of the National Spatial Plan were also applied in the Special Recreation District of Lake Balaton, and the structure of the Lake Balaton Act was also adapted to the National Spatial Plan. Consistency between the two acts was also achieved through a coherent interpretation of the concepts used, as well as through the harmonisation of the elements of the spatial land use plan, the spatial land use categories applied and the system of spatial zones. A key aspect of the revision was to ensure that the Lake Balaton Act preserves the detailed results, spatial scope and zoning system of the policies. In order to achieve this, the Lake Balaton Act was allowed to include special zones (defined in addition to the zones in the National Spatial Plan). Almost all zoning policies were defined to protect environmental interests. The provisions on visual landscape protection zones of regional importance were of particular significance in terms of landscape protection, which aimed to preserve the unique visual appearance of Lake Balaton region, prohibit the designation and expansion of areas for development as well as the clustering of settlements, preserve

traditional land use (viticulture), define the methods of landscape reclamation and the reuse of reclaimed areas, and ensure the protection of and access to the coast of the lake. It was also possible to maintain the distinction of the policies according to the distance from the coast.

The next step in the regulatory activity in order to consolidate the plan hierarchy and facilitate the harmonisation of the plans was the adoption of Act CXXXIX of 2018 on the Spatial Plan of Hungary and Certain Special Districts. The codified law was adopted to strengthen the hierarchy of plans and improve their harmonisation.

Half of the policies of Act CXXXIX of 2018 were amended by Act C of 2023 on Hungarian Architecture. It removed the county spatial plans from the plan hierarchy with effect from June 30 2027, which was justified by the level of detail of the digitisation of spatial plans and data. According to the justification, the high level of accuracy of the spatial data available means that spatial refinements, previously only possible at the scale of county plans, can now be made at the scale of the national plan. Due to the phased entry into force of the new regulations, lessons will have to be learnt from the application of this law in the future.

LANDSCAPE CONTENT OF LOCAL PLANNING LEGISLATION

At the beginning of the period under review, from 1984 to 1997, until the adoption of Act LXXVIII of 1997 on the Development and Protection of the Built Environment, Act III of 1964 on Construction was the basis for the preparation of general local plans and action areas plans, which defined the ‘planned development’ and land use of the administrative area of municipalities and contained policies on local building.

Government Decree No. 30/1964 (XII. 2.) on the Implementation of the Construction Act gave the authorisation to the Minister of Construction to define the detailed regulations on building control in the National Building Code. The National Building Code, which was amended several times between 1984 and 1997, stipulated that the administrative areas of municipalities should be classified along land use categories according to their typical use, and these included parks, agricultural land and forests. The Code also required that urban green space networks (protective forests, public parks and gardens) should be designated in the local plans. It also stated, related to the so-called ‘protection of townscape and views’, that the views of ‘beautiful landscapes’ from public spaces should be protected in accordance with the provisions of the local plan. The following was a very important point in the National Building Code in force since 1986 in terms of landscape architecture: “The organic relationship between settlements and the landscape, the preservation

növényállomány megtartásáról a területfelhasználás, az építmények elhelyezése és kialakítása, továbbá a művelés és a vízrendezés során egyaránt gondoskodni kell.” A „szép és értékes” tájrészletekre irányuló kilátás és rálátás védelmét szintén előírta. A települési zöldfelületi rendszerre vonatkozó tartalom is kissé módosult (zöldterületek, a belterületi erdők, építési telkek növényzettel fedett részei). Előírható lett a közterületek kialakítása (köztérnyak, növényzet) és az építési telkeken tereprendezési és kertészeti munkák elvégzése is.

A településrendezéssel és a tájépítés szakmával is összefüggő fontos joganyag 1977-től 1997-ig az ún. „3x7 m²-es szabály”-t kihirdető 11/1977. (Ép. Ért. 31.) ÉVM-OTSH sz. együttes utasítás, valamint a 29/1978. ÉVM sz. közlemény, amelyek szerint a tervekben a lakóterületen belül legalább 7–10 m²/lakos játsszó-, ill. pihenőhelyet és legalább 7–10 négyzetméter közparkot, tehát összesen 14–20 m²/lakos közhasználatú zöldfelületet, ezen túlmenően a lakótelepen kívül további 7–10 m²/lakos városi szintű közparkot kell biztosítani. Sajnos ezen előírás gyakorlatba való átültetésének a rendezési terveken keresztül sok településen nem lehetett érvényt szerezni.

A táj- és kertépítés szaktervezők feladatkörébe tartozott a rendezési tervekben a mezőgazdasági és az erdőgazdasági rendeltetésű területekkel (majd később a természetközeli területekkel is), mint a táj képének formálásában és a települési zöldfelületi rendszerben fontos elemekkel összefüggő tervezés. Az OÉSZ-ek e területfelhasználási kategóriákkal szűkszavúan foglalkoztak, kivéve a zártkerteket. Az erdő- és mezőgazdasági területeken pl. beépítési százalék nem volt meghatározva, továbbá az elhelyezhető épületek köre, rendezési tervi kezelése is számos kérdést vetett fel. Erre volt válasz az a tájépítés tervezői szakmai körökből indult kezdeményezés (VÁTI, 1980-as évek első felétől), hogy a települési

külterületekre készüljenek olyan szabályozási tervek, amelyek erős tájvédelmi-tájrendezési tartalommal bírnak. Ezek voltak az ún. „külterület-szabályozási tervek” továbbá főként a Balatoni Üdülőkörzet területét érintő „zártkertrendezési tervek”. Példa egy nemrégiben készült, külterületre vonatkozó szabályozási tervre (2. ábra).

Az 1990-es rendszerváltozás után, az Étv. (az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény) 1998-as hatályba lépéséig az Étv. és az OÉSZ maradt hatályban, amelyeket többszöri módosítással „igazított” a jogalkotó a megváltozott társadalmi viszonyokhoz, így az új települési önkormányzati rendszerhez. A tájépítészeti tartalmak ezekben az években gyakorlatilag nem változtak.

Az Étv. az építésügyet az előzőnél jóval tágabban, komplexebben értelmezte. Így az építésügyben is megjelentek tájépítészeti szempontból igen lényeges új rendelkezések, például, hogy a településrendezés céljai között az Étv. megjelölte a környezet természeti, táji és épített értékeinek fejlesztését és védelmét, és meghatározta, hogy a rendezés során biztosítani kell a környezet-, a természetvédelem, a tájhasználat és a tájkép formálásának összehangolt érdekeit, továbbá a termőfölddel való takarékos gazdálkodást. Új tervezési eszközök kerültek bevezetésre: településfejlesztési koncepció, településszerkezeti terv, helyi építési szabályzat (szabályozási tervvel). Ezek részletes tartalmát az OÉSZ-t felváltó, a 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelettel kihirdetett Országos Településrendezési és Építésügyi Követelmények (OTÉK) írta elő. Fontos pl. kiemelni, hogy az alátámasztó szakági munkarészek között a tájrendezési, valamint a környezetalakítási javaslat kidolgozása is szerepelt, és megjelent az építési telken minimálisan kialakítandó zöldfelület aránya. A településrendezési tervi jelkulcs számos tájépítészeti vonatkozású elemet írt elő: pl. táj- és természetvédelem, kilátás- és

2. ábra/ Fig. 2: Mezőtúr város Szabályozási terve (külterület) részlet, 2023. Tájépítész tervezők: Auer Jolán, Jaczenkó Judit - Tájoló-Terv Kft. / Zoning Plan for non-built areas in Mezőtúr, 2023 (detail). Landscape planning: Jolán Auer, Judit Jaczenkó, Tájoló-Terv Ltd.

of the characteristics of the topography and vegetation have to be ensured with the land use, siting and design of buildings, crop production and water management.” It also covered the protection of views of “beautiful and valuable” parts of the landscape. The content related to the urban green space systems was also slightly amended (parks, urban forests, vegetated areas on building plots). The design of public spaces (street furnishing, vegetation) and landscaping and gardening on building plots could also be required.

From 1977 to 1997, important legislation related to local planning and landscape architecture was the Joint Order No. 11/1977 of the of the Ministry of Construction and Urban Development and the National Office of Physical Education and Sport, as well as the Communication No. 29/1978 of the Ministry of Construction and Urban Development, which promulgated the so-called ‘3x7 m² rule’, stipulating that the plans should provide at least 7-10 m²/inhabitant for play and recreation areas and at least 7-10 m²/inhabitant for public parks within the residential area, i.e. a total of 14-20 m²/inhabitant for public green space, and outside the residential area additional 7-10 m²/inhabitant for urban public parks. Unfortunately, in many settlements it was not possible to enforce this requirement by means of the local plans.

Landscape architects were responsible for planning agricultural and forest areas (and later also semi-natural areas) in the Local Plans, which are important elements in shaping the landscape and in the urban green space networks. The National Building Code dealt with these land use categories less, except for garden plots. In forest and agricultural areas, for example, the maximum ratio of built-up area was not specified, and the range of buildings that could be sited and their treatment in the Local Plans also raised a number of questions. The initiative of the landscape architects (Urban Planning and Research Institute (VÁTI), from the first half of the 1980s) was a response to this, urging to prepare Local Zoning Plans for the outskirts of municipalities with a strong landscape protection and landscape planning content. These were the so-called ‘unbuilt area zoning plans’ and, in particular in the Recreation District of Lake Balaton, the ‘allotment garden zoning plans’. The Zoning Plan for the outer non-built areas of Mezőtúr is a recent example on that (Figure 2).

After the change of the political regime in 1990, Act III of 1964 on Construction and the National Building Code

remained in force, until Act LXXVIII of 1997 on the Development and Protection of the Built Environment came into force in 1998, and were ‘adapted’ by the legislator through several amendments to the changing social context, including the new system of local governments. The landscape content remained practically unchanged during these years.

The Development and Protection of the Built Environment Act interpreted construction in a much broader and more complex way than its predecessor. Thus, new provisions were also introduced in the field of construction, which were very important in terms of landscape architecture. For example, the Act specified the development and protection of the natural, landscape and built heritage as one of the objectives of local planning, and stipulated that local planning had to ensure the harmonised interests of environmental protection, nature conservation, land use and landscape management, and the economical management of arable land. New planning instruments were introduced: urban development concept, Local Plan, and Local Planning Policies (with Local Zoning Plans). The detailed content of these was defined by the National Code on Local Planning and Building promulgated by Government Decree No. 253/1997 (XII. 20.), which replaced the National Building Code. It is important to point out, for example, that the supplementary sections included the preparation of a landscape plan as well as the minimum proportion of green space to be provided on building plots. The legend on the Local Plans included a number of elements related to landscape architecture: e.g. landscape protection and nature conservation, protection of views, water and soil protection, areas subject to planting obligations, and various green space elements. In terms of landscape planning, the calculation of biological activity values regulated in Decree No. 9/2007 (IV. 3.) of the Ministry of Local Governments and Regional Development, which stipulated that sustenance of biological activity values in municipalities must be demonstrated in the landscape plans, was linked to the local planning instruments in 2007. From 2013, the Development and Protection of the Built Environment Act also required that development instruments (development concept, integrated urban development strategy) also include proposals on the sustainable use of landscape, natural and ecological characteristics.

Special plans of local planning scale and content include the so-called ‘coastline restoration plans’, which

látványvédelem, víz- és talajvédelem, beültetési kötelezettségű terület, különféle zöldfelületi elemek. Tájtervezési szempontból 2007-től kapcsolódik a településrendezési eszközökhöz a 9/2007. (IV. 3.) ÖTM rendeletben szabályozott biológiai aktivitásérték-számítás, amely előírta, hogy a településeken a biológiai aktivitásérték szinten tartását a tájrendezési alátámasztó szakági munkarészben kell igazolni. Az Étv. 2013-tól előírta, hogy a fejlesztési eszközöknek (fejlesztési koncepció, integrált településfejlesztési stratégia - ITS) tartalmaznia kell a táji, természeti és ökológiai adottságok fenntartható hasznosítására vonatkozó javaslatokat is.

Speciális, településrendezési léptékű és tartalmú tervek közé tartoznak a 2000. évi „Balaton törvény” alapján 2004-2006 között elkészült, miniszteri rendelettel elfogadott ún. „vízpart-rehabilitációs tanulmánytervek”, amelyek a tóparti települések kijelölt parti területeire kerültek kidolgozásra hangsúlyos tájépitészeti tartalommal (a zöldterületek védelme, a beépítetlen parti területek megőrzése, a közösségi használatú területek biztosítása, a közhasználatú zöldterületi parti sétányok kialakítása és a természetes partszakaszok, nádasok védelme). E tervek szabályozási tartalmát a 283/2002. (XII. 21.) Korm. rendelet határozta meg, az országos szabályoknál szigorúbb településrendezési és építészeti előírásokkal.

A 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelettel kihirdetett ún. „Települési Kódex” részletesen határozta meg a fejlesztési koncepció és településrendezési eszközök, továbbá ezek tervezési, egyeztetési és elfogadási folyamatának lépéseit. Szakmánk szempontjából lényeges, hogy a tervek vizsgálati munkarészebe, valamint az alátámasztó javaslat szakági munkarészeibe részletesebb tájépitészeti tartalmú elemek kerültek (pl. tájtörténet, tájhasználati értékelés, tájhasználati konfliktusok, környezetalakítási javaslat, tájrendezési javaslat, zöldfelületi rendszer fejlesztési javaslat). A településszerkezeti terv leírásában önálló fejezetet kapott a tájrendezés és természetvédelem, a zöldfelületi rendszer és a környezetvédelem, a helyi építési szabályzatban pedig a közterület-alakításra, a településkép alakítására, a táj és a természeti környezet védelmére, valamint a környezetvédelemre vonatkozó előírások. A „közterület-alakítási” terv - mint új tervműfaj - magába foglalja a szabadtér-építészeti, a kertépítészeti közterületi feladatit is.

2013-tól beépült a törvénybe az önálló szabályozási kereteket biztosító - és elsősorban tájépitészeti feladatot jelentő - Duna parti és Városligeti építési szabályzat felhatalmazása. 2013-tól a Városliget megújításáról és fejlesztéséről szóló 2013. évi CCXLII. törvény további kivételes részletszabályokat állapított meg, például kivonta a területet az OTÉK zöldterületi szabályozási köréből, de előírta a felújítás előtti zöldfelületi arány fenntartását. 2014-ben kihirdették a Városligeti építési szabályzatról

szóló 32/2014. (VII. 15.) Föv. Kgy. rendeletet. A Duna-parti szabályozás több szakaszban született meg. 2016-ban a 31/2016. (X. 25.) önkormányzati rendelettel a Margitsziget területére, 2018-ban pedig további szakaszokra a III., V., IX., XXI., illetve a XIII. kerületekre vonatkozóan.

A településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény alapján a településeknek el kellett készíteniük az ún. településképi arculati kézikönyveiket (TAK), valamint a településképi rendeleteiket (TKR), amelyeknek kölcsönös összhangban kellett lennie a településrendezési eszközökkel. A TAK-ok és TKR-ek tartalmi előírásai alapján a településképi szempontból meghatározó táji, természeti és zöldfelületi értékek felmutatása és védelme is fontos helyet kapott. A törvény a településkép védelme szempontjából kiemelt területek közé sorolja a védett természeti területeket, a közösségi jelentőségű védett területeket, az ökológiai hálózati és tájképvédelmi területeket, továbbá a történeti kerteket és történeti tájakat is.

2021 jelentős változást hozott a településrendezést is meghatározó építésügyi jogszabályokban; lényegesen módosult az Étv., az OTÉK és a Települési Kódex is. Összevonásra került a településfejlesztési és -rendezési szabályozási tartalom az új, településtervezési megnevezésű tervműfajban. Az új szabályokat kihirdető 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendeletbe került számos olyan tartalmi elem, amelyet korábban az OTÉK és a Települési Kódex tartalmazott. Tájépitészeti szempontból fontos, hogy a településtervek tartalmában, mind a vizsgálati, mind az alátámasztó, valamint tervi részében is helyet kapott a zöldinfrastruktúra-hálózat fogalma, megjelent a tájgazdálkodási mezőgazdasági terület, mint területfelhasználási kategória, továbbá kiemeltebbé vált a tájvédelmi-tájrendezési tartalom is pl. a tájkarakter hangsúlyozásával.

TÁJÉPÍTÉSZETI TERVEZÉS AZ ÉPÍTÉSZETI MŰSZAKI JOGRENDSZERBEN

A településtervezéshez hasonlóan az objektum szintű tájépitészeti tervezéshez kapcsolódó eljárások törvényi alapját is az építésügyről szóló 1964. évi III. törvény (Ét.) jelentette egészen az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény (Étv.) hatályba lépéséig. 2024-től pedig folyamatosan hatályba lép az Étv.-t felváltó 2023. évi C. törvény (Méptv.). A tájépitészeti, zöldfelületi feladatok mindhárom törvény értelmében része az építésügyi igazgatásnak (Ét.) és az épített környezetnek (Étv.), de a legnagyobb hangsúlyt a Méptv.-ben kapnak, amely elsőként definiálja jogszabályban a tájépitészeti, és a törvény céljának tekinti egyebek mellett a tájépitészeti szerepének erősítését az építési folyamatokban. Ennek megfelelően a törvény hatálya kiterjed a tájépitészeti alkotások építési, telepítési előírásainak meghatározására is.

were prepared between 2004 and 2006 according to the ‘Lake Balaton Act’ of 2000 and adopted by a ministerial decree. These plans were elaborated for designated coast areas of the coastline settlements with an emphasis on landscape architecture (protection of green spaces, preservation of undeveloped coast areas, provision of areas for community use, development of promenades along the coast in public green spaces, and protection of natural coastlines and reed beds). The regulatory content of these plans was defined by Government Decree No. 283/2002 (XII. 21.), with stricter regulations for local planning and architecture than the national regulations.

The so-called ‘Municipal Code’, promulgated by Government Decree No. 314/2012 (XI. 8.), defined in detail the development concept and the local planning instruments, as well as the steps of the planning, consultation and adoption processes of these. In terms of our profession, it is important that more detailed landscape content (e.g. landscape history, land use assessment, land use conflicts, landscape planning proposal, green space network development proposal) were included both in the analysis part of the plans and in the supplementary proposals. In the description of the Local Structure Plan, there was a separate chapter on landscape planning, nature conservation, green space network and environmental protection, and in the Local Planning Policies there are provisions on the design of public spaces, shaping of the townscape, protection of the landscape and the natural environment, and environmental protection. As a new type of plan, the ‘public space design’ includes the tasks of both urban and landscape design of public open spaces.

Since 2013, the act has included the opportunity for distinct Planning Policies for the Danube Embankment and the City Park, which are primarily landscape architecture tasks. From 2013, the Act CCXLII of 2013 on the Reconstruction and Development of the City Park introduced further exceptional detailed policies, for example, it excluded the area from the scope of the green space regulation of the National Code on Local Planning and Building, but required the maintenance of the green space ratio before the reconstruction. In 2014, Decree No. 32/2014 (VII. 15.) of the Budapest General Assembly on the Building Regulations for the City Park was promulgated. The regulations for the Danube Embankment were adopted in several stages. In 2016, Municipal Decree No. 31/2016 (X. 25.) was issued for the area of Margaret Island, and in 2018, regulations were adopted for additional sections, for districts III, V, IX, XXI and XIII.

Based on Act LXXIV of 2016 on the Protection of the Municipal Landscape, municipalities had to prepare their so-called Manuals on the Municipal Landscape and Decrees on the Municipal Landscape, which had to be mutually harmonised with the local planning instruments.

The content of the Manuals on the Municipal Landscape and Decrees on the Municipal Landscape also included the identification and protection of landscape, natural and green space assets important for the built-up landscape. The law classifies nature reserves, sites of community importance, ecological network areas and visual landscape protection areas, as well as historic gardens and historic landscapes into the special areas in terms of townscape protection.

2021 brought significant changes in the building legislation determining local planning, with substantial amendment of the Development and Protection of the Built Environment Act, the National Code on Local Planning and Building and the Municipal Code. The content of urban development and local planning contents have been united in a new type of Local Plan. In Government Decree No. 419/2021 (VII. 15.) promulgating the new regulations, a number of elements previously included in the National Code on Local Planning and Building and the Municipal Code were integrated. In terms of landscape architecture, it is important that the concept of green infrastructure network has been introduced in the Local Plans, both in the analysis and the supplementary parts of the plans, the agricultural area for landscape management has appeared as a new land use category, and landscape protection and landscape planning have become more significant, e.g. by emphasising landscape character.

LANDSCAPE PLANNING AND DESIGN IN THE ARCHITECTURAL- TECHNICAL LEGISLATION

As in the case of local planning, the legal basis for the procedures related to site level landscape design was the Act III of 1964 on Construction until the Act LXXVIII of 1997 on the Development and Protection of the Built Environment entered into force. From 2024 onwards, the Act C of 2023 replacing the Act LXXVIII of 1997 will enter into force. The tasks of landscape planning and landscape design are (were) part of the building administration (Act III of 1964) and the built environment (Act LXXVIII of 1997) under all three acts, but they are given the greatest emphasis in Act C of 2023, which is the first to define landscape architecture in law, and which aims, among other things, to strengthen the role of landscape architecture in the building processes. Accordingly, the scope of the Act also includes construction and siting provisions for landscape design projects.

Already in the 1960s, Act III of 1964 on Construction considered it important to establish uniform regulations for planting trees and creating parks in the built-up areas and for the use of public spaces, and to enforce and monitor their realisation. It stipulated that landscaping and planting necessary for the proper use of the building had

Az Ét. már a 60-as években fontosnak tekintette a belterületi fásításra és parkosításra, továbbá a közterületek használatára vonatkozó egységes szabályok megállapítását, azok érvényesítését és alkalmazásuk ellenőrzését. Előírta, hogy az építmény rendeltetésszerű használatához szükséges tereprendezési, fásítási, parkosítási munkálatokat az építménnyel együtt, illetőleg azt megelőzően kell megvalósítani. Ennek hiányában az építésügyi hatóság az építési engedély megadását is megtagadhatta, illetve saját hatáskörben elrendelhetette a teleknek a közterületről közvetlenül látható részén a városkép előnyösebb kialakítása céljából szükséges kertészeti munkák elvégzését. A zöldfelületek rendszerszintű, klímaalakító hatásának értelmezése már ebben a törvényben megjelent, de még nem írt elő az építési övezetekhez zöldfelületi minimumot.

Az építési és használatbavételi engedélyezési eljárásokról szóló 12/1986. (XII. 30.) ÉVM rendelet előírása szerint közterületen csak építési engedély alapján volt végezhető park, tornapálya, gyermekjátéktér létesítése, szobor, emlékmű és díszkút elhelyezése, de épületek engedélyezése esetén is a műszaki terv kötelező munkarésze volt az "elrendezési terv", amelynek ábrázolnia kellett a megmaradó, a telepítendő és a kivágandó fák helyét, továbbá lejtős terep esetén a rétegvonalas terep- és kertrendezési megoldást is. A 46/1997. KTM rendelet már azt is előírta, hogy a hatóságnak az engedélyezési folyamat során vizsgálnia kell az építménnyel összefüggő tereprendezési, fásítási vagy parkosítási munkálatok megvalósíthatóságának biztosítását is.

A rendszerváltást követő évek építésügyi-műszaki szabályozási kereteit 1998-tól az Ét. határozta meg, amely a környezet védelméről szóló 1995. évi LIII. és a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvények sorát követve alapvetően értékvédelmi megközelítést képviselt. Az Ét. hatályba lépésével a települési és megyei önkormányzatok hatásköre és a magántervezés lehetőségei is hangsúlyosabbá váltak, és lehetőséget adott tervpályázatot kiírni kertépítészeti (későbbi elnevezése szerint táj- és kertépítészeti) tervezésre is. A törvény deklarálta, hogy az építésügyi-műszaki tervek – köztük a tájépítészeti tervek – szerzői jogvédelem alatt állnak, 2004-ben pedig kiegészült a műszaki szakértői tevékenység szabályaival is. Az Ét. hatályossága alatt több szakmapolitikai és szervezetátalakítási változást is megélt, ami több, mint nyolcvan módosítást eredményezett, megváltoztatva ezzel a tájépítészet jogi kereteit is. Két jelentősebb felülvizsgálata végrehajtási szinten nagyobb változásokat eredményezett először 2012.-2013. években, majd 2021. után. Ez utóbbi jogalkotási folyamata jelenleg is zajlik.

A törvénnyel egy időben az Országos Építésügyi Szabályzatot felváltotta az Országos Településrendezési és Építési Követelményekről szóló 253/1997. sz. Korm. rendelet (OTÉK), amely meghatározta a telkek zöldfelületi

arányának minimális mértékét, bevezette a közkert és a többszintes növényzet fogalmát, és szabályozta a terepszint alatti beépítést – erősítve ezzel a zöldfelület kialakításához szükséges talajrétegek megőrzésének szabályozását. A védelmi szemléletnek megfelelően előírta, hogy az építmények megvalósítása során a természetes terepfelületet és az értékes növényállományt csak a szükséges mértékben (fakivágási és favédelmi terv vagy növényvédelmi terv alapján) szabad megváltoztatni, és a terepkialakítás során eltávolított növényzetet az övezeti előírás mértékéig pótolni kell. Később az Ét-vel együtt az OTÉK is többször módosult, ezzel a fakivágási, favédelmi, vagy növényvédelmi tervre vonatkozó előírás megszűnt.

Az Ét. 2006-os módosítása a hatóság hatáskörét csökkentve a tervező felelősségébe rendeli az építési-műszaki tervek építésügyi minőségének, a védett építésügyi és természeti örökség megőrzésének felelősségét. A kertépítészeti terv építéssel együttes megvalósításának követelménye és ellenőrzése szintén gyengült, nagyobb felelősséget ró az építetőre is azzal, hogy a tereprendezés, fásítás, parkosítás kivitelezéséért már ő felel. Az építési jogrendszernek az eljárások gyorsítását és egyszerűsítését célzó 2010-es években zajlott felülvizsgálata tovább gyengítette a tájépítésügyi feladatokat. Megszűnt például a településkép előnyösebb kialakítása vagy a környezet védelme céljából szükséges kertépítészeti munkák hatósági előírásának lehetősége. Az OTÉK 2012-től a zöldfelületi minimum teljesítésének lehetőségét kiterjesztette a tetőkert és a vízfelület létesítésére is, 2020-tól pedig a műanyag gyeprács is beszámíthatóvá vált.

Az építésügyi szabályozás 2020 utáni felülvizsgálata azonban megerősítette a tájépítészet szerepét. A törvény hatáskörében külön nevesíti a táj- és kertépítészeti alkotásokat, ezek építésügyi-műszaki tervezését és kivitelezését. Beépült a törvénybe a települési zöldinfrastruktúra definíciója és az ehhez kapcsolódó tervezési feladatok. A módosítás a közlekedési területek zöldfelületi fejlesztésének lehetőségét is bővítette.

Az építési engedélyezési tervdokumentum tartalmát miniszteri vagy Korm. rendeletek szabályozták. A 45/1997. (XII. 29.) KTM rendelet, majd azt ezt felváltó 37/2007. (XII. 13.) ÖTM rendelet is előírta a 15 cm-nél nagyobb törzsméretű meglévő és kivágandó faállomány jelölését és a fa fajtájának megnevezését a helyszínrajzon, de kertépítészeti terv bemutatását (1:200 méretarányban) csak külön jogszabályban vagy a helyi önkormányzat által rendeletben meghatározott esetekben várt el. Az ÖTM rendelet értelmében közterületen park, játszótér, sportpálya építése, kerítés építése engedélyköteles tevékenység volt, de ezt a kötelezettséget a 2009-es módosítás törölte. A 2010-es évek építésügyi felülvizsgálata során az ÖTM rendeletet felváltotta a 312/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet, amely már az engedély nélkül végezhető tevékenységek

to be carried out together with or before the construction works. Failing this, the building authority could even refuse to grant building permission, or, under its own authority, order the landscaping works necessary to improve the townscape in the part of the plot directly visible from the public spaces. The interpretation of the systemic, climate-influencing effect of green spaces was already present in this law, however, it did not include a minimum green space requirement for building zones yet.

According to Decree No. 12/1986 (XII. 30.) of the Ministry of Construction and Urban Development on Building Permit Application and Occupancy Permit Procedures, the construction of parks, outdoor gyms, children's playgrounds, statues, monuments and ornamental fountains in public areas was only allowed based on a permit, but the 'layout plan' was also a mandatory part of the technical plan for the building permit applications, which had to show the location of the trees to be planted and felled, and, in the case of sloping terrain, the landscaping with contour lines. Decree No. 46/1997 of the Ministry of Environmental Protection and Regional Development already required the authority to examine the feasibility of landscaping and planting in connection with the construction during the building permit application process.

The regulatory framework for architecture and engineering was defined in the years following the change of the political regime, from 1998 by Act LXXVIII of 1997, which, similarly to Act LIII of 1995 on the Protection of the Environment and Act LIII of 1996 on Nature Conservation, basically represented heritage protection. With the Construction Act, the competence of the municipal and county governments and the opportunity for private design were also strengthened, and it became possible to call for tenders for garden (later renamed as landscape and garden) design as well. The law declared that architectural design, including landscape design, is protected by copyright, and in 2004, regulations for technical expert activity were added. During its period of validity, the Construction act had undergone several changes in policy and organisation, resulting in more than a eighty amendments, which repeatedly altered the scope for landscape architecture. Two major revisions at implementation level have resulted in major changes, first in 2012-2013 and then after 2021. The latter is currently in the legislative process.

Along with the new Act, the National Building Code was replaced by Government Decree No. 253/1997 on the National Code on Local Planning and Building, which defined the minimum proportion of green space in plots, introduced the concept of public gardens and multi-level vegetation, and regulated building below ground level, thus reinforcing the need to regulate the preservation of the soil layers needed to create green space. In accordance with the conservation approach, it stipulated that, when

buildings are constructed, the natural terrain and the valuable vegetation are allowed to be altered only to the necessary extent (based on a tree felling and tree protection plan or a plant protection plan), and that vegetation removed due to earthworks must be replaced up to the extent required by the zone regulations. Later, together with Act LXXVIII of 1997, the National Code on Local Planning and Building were amended several times, and the requirement for a tree felling, tree protection or plant protection plan was abolished.

The 2006 amendment to Act LXXVIII of 1997 reduced the authority's powers and made the designer responsible for the architectural quality of the architectural-technical design and for the protection of architectural and natural heritage. The requirement and control of the implementation of the garden design parallel to the construction was also weakened, placing greater responsibility on the developer, who became responsible for landscaping and planting. The revision of the building legislation in the 2010s in order to speed up and simplify procedures further weakened landscape architecture contents. For example, the powers of authorities to require landscaping works in order to improve the townscape or protect the environment was removed. From 2012, the National Code on Local Planning and Building extended the possibility to meet the minimum green space requirements to include roof gardens and water surfaces, and from 2020, plastic grass grids can also be accepted.

However, the review of the building regulations after 2020 has reinforced the role of landscape architecture. The law specifically mentions the works of landscape and garden design, their technical design and construction. The definition of urban green infrastructure and the related planning tasks have been incorporated into the Act. The amendment has also extended the opportunity for developing green spaces in traffic areas.

The content of the building permit application was regulated by ministerial or government decrees. Both Decree No. 45/1997 (XII. 29.) of the Ministry of Environmental Protection and Regional Development and its successor, Decree No. 37/2007 (XII. 13.) of the Ministry of Local Governments and Regional Development, required that existing trees with a trunk diameter of more than 15 cm and the ones to be felled are marked on the site plans with the species displayed, however, the presentation of a garden design (at a scale of 1:200) was only required in cases specified by a separate law or a local government decree. According to Decree No. 37/2007 of the Ministry of Local Governments and Regional Development, the construction of parks, playgrounds, sports fields and fences in public areas was subject to authorisation, but this obligation was abolished by the amendment in 2009. During the review of building legislation in the 2010s, the

körében említi a parkot és a játszóteret. Továbbra is csak külön jogszabályban előírt esetekben nevesíti a műszaki dokumentáció részeként a kertkialakítás koncepcióját, a megvédendő és új növényzet bemutatását, a választott anyagok és növényzet leírását és – fakivágás esetén – a fapótlás meghatározását. A 2010-es évek építésügyi felülvizsgálata azonban az erre vonatkozó előírást is törölte.

Közterület-alakítási szempontból nem elhanyagolható a fák kivágására, pótlására vonatkozó sajátos szabályozási környezet sem. A 80-as években még hatályos 21/1970. (VI. 21.) Korm. rendelet kezdetben csak a fák kivágásával kapcsolatos szabályokra vonatkozott, viszont kiterjedt a külterület – más szabályozók hatáskörébe nem tartozó – fáira is. Az 1999-es módosítás az engedélyezési hatáskört a szakigazgatástól a jegyzőhöz delegálta, a területi hatályt a belterületre szűkítette, és a kivételek köre is tovább bővült. Kiterjesztette viszont a tulajdonosi kötelezettséget a fák fenntartására is. 2008-tól hatályba lépett a fás szárú növények védelméről szóló 346/2008. (XII. 30.) Korm. rendelet, amely a védelem tárgyát kiterjesztette a fás szárú növényekre, a szabályozott tevékenységeket pedig a telepítés módjára, a fasorok pótlására, a közmű-elhelyezés és burkolatkialakítás favédelmi szabályaira, a közutak síkosság-mentesítésének fakímélő módjára és az inváziós fajok telepítésének korlátozására. Elfogadhatóvá tette a zöldhulladék helyben kezelését, és bevezette az áttelepítés, valamint a helyben pótlás helyett egyéb kompenzáció előírásának lehetőségét.

Az önkormányzatok rendszerváltás utáni jogalkotási feladatkörében önálló zöldfelületi rendeletek is születtek. Ezek sok esetben a helyi természetvédelmi vagy környezetvédelmi szabályokkal közös rendeletben jelentek meg. A 346/2008. (XII. 30.) Korm. rendelettel közel egy időben pedig kiegészült a Ktv. azzal a ponttal, amelynek értelmében települési önkormányzati rendelet más törvény hatálya alá nem tartozó egyes fás szárú növények védelme érdekében akár tulajdonjogot korlátozó előírásokat is meghatározhat. Ezzel új, a magánterületekre kiterjedő favédelmi szabályok születtek, ahol a település ezt fontosnak tartotta. Ezek a zöldfelületeket érintő szabályok sokszor különböző hatósági eljárásokhoz kapcsolódó fakivágási, fapótlási terv, kertépítészeti, tájépítészeti terv benyújtását, szakértők közreműködését, kertépítészeti megoldások alkalmazását írják elő, vagy egyéb, sajátos zöldfelület-használati, pótlási, kompenzációs szabályokat állapítanak meg, esetleg kiemelkedő értékű kerteket nyilvánítanak védetté. 2016-tól a településkép-védelmi törvény és végrehajtási rendelete új hatósági eszközt adott a települések kezébe. Önkormányzati hatáskörbe rendelte az építészeti-műszaki eljárások településkép-védelmi véleményezését a TAK és TKR dokumentumaiban rögzített helyi településkép-védelmi szabályok érvényesítésének jogával.

A KULTURÁLIS ÉS TERMÉSZETI ÖRÖKSÉG VÉDELME SZABÁLYOZÁSI ESZKÖZEINEK TÁJÉPÍTÉSZETI ÖSSZEFÜGGÉSEI

A vizsgált időszak legelején a Távlati Természetvédelmi Program (1976-1990) alapján zajlott a védett természeti területek kijelölése. Kiemelt természetvédelmi oltalmat kaptak többek között tájképi vagy kultúrtörténeti szempontból védelemre érdemes természeti tájak, és a természetvédelemről szóló 1982. évi 4. törvényerejű rendelet alapján lehetett természetvédelmi követelményeket érvényesíteni a táj jellegét, természeti állapotát megváltoztató vagy befolyásoló tervezés során.

1991-ben a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériumban koncepció készült az általános tájvédelemről szóló törvény létrehozásáról (továbbiakban: Koncepció). A Koncepció szerint az „általános tájvédelem” a tájhasználati alkalmasság megállapításának kérdését térségi összefüggésben vizsgálja [1]. A táj általános védelmének önálló törvényi szabályozása az ahhoz szükséges politikai támogatás hiánya miatt nem kezdődött el, a Koncepció a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény előkészítése során került felhasználásra, így a természet és a táj védelme közös törvényben jelenik meg, a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény felhatalmazása szerint.

A törvényben foglalt tájvédelmi feladatok végrehajtására nem jött létre önálló hatóság, hanem a tájvédelmi szakhatósági hatáskörbe tartozó engedélyezési eljárásokról szóló 166/1999. (XI. 19.) Korm. rendelet alapján a tájvédelmi szakkérdés vizsgálatát a természetvédelmi igazgatáshoz kapcsolták. Az önálló hatóság hiánya ellenére nagyon jelentős eredmény volt akkor, hogy a táj jellege, a természeti értékek, az egyedi tájértékek és az esztétikai adottságok megóvása érdekében az illetékes nemzeti park igazgatóságok a települések teljes külterületén tájvédelmi szakhatóságként működtek közre.

Mivel nincs önálló tájépítészeti törvény az egyéb ágazatokat érintő feladatok több-kevesebb sikerrel jellemzően az ágazati (vízügy, mezőgazdálkodás, erdőgazdálkodás, bányászat, villamosenergia-ellátás, közlekedés stb.) stratégiákba, törvényekbe és azok végrehajtási rendeleteibe, illetve operatív programokba integrálódnak. Ilyenek például a Víz Keretirányelv hazai végrehajtásának eszközei, vagy az agrár-környezetvédelmi jogszabályok és intézkedések.

A táji örökség védelmének szabályozása hazánkban nem jelenik meg egységesen: A táji örökséggel összefüggő feladatok részben a kulturális örökségért, nagyobb részt a természeti örökségért felelős miniszter felelősségi körébe kerültek, szabályozásuk és intézményrendszerük is megosztott. Jól mutatja ezt a párhuzamosságot a világörökségről szóló 2011. évi LXXVII. törvény végrehajtása.

above decree was replaced by Government Decree No. 312/2012 (XI. 8.), which includes the construction of parks and playgrounds among the activities that can be carried out without a permit. Garden design, the presentation of the vegetation to be retained and the new vegetation, the description of the materials and vegetation chosen and, in the case of tree felling, the replacement of trees, still had to be part of the technical documentation only in special cases defined in relevant legislation. However, at the review of building legislation in the 2010s this requirement has also been deleted.

The legislation for felling and replacing trees is also important to mention in terms of public space design. Government Decree No. 21/1970 (VI. 21.), which was still in force in the 1980s, initially covered only the rules on felling trees, however, it also concerned trees in non-built areas not covered by other regulations. The amendment in 1999 delegated the power of authorisation from the specialised administration to the notary, narrowed the spatial scope to built-up areas, and further extended the scope of exceptions. However, it extended the obligation of owners to the maintenance of trees. From 2008, Government Decree No. 346/2008 (XII. 30.) on the Protection of Woody Plants came into force, extending the scope of protection to all woody plants and the activities regulated to include the method of planting, the replacement of tree lines, the rules on tree protection when laying public utility infrastructure and paving, the tree-friendly method of winter road clearance and the restriction on planting invasive species. It made the on-site management of green waste acceptable and introduced the possibility for compensation instead of relocation and on-site replacement.

In the legislative remit of local governments after the change of the political regime, separate green space regulations were also established. In many cases, these were published in a joint decree with local nature conservation or environmental protection regulations. Almost simultaneously with Government Decree No. 346/2008 (XII.30.), Act XXIII of 1992 on the Status of Civil Servants was supplemented with a paragraph according to which municipal decrees can even lay down provisions restricting property rights in order to protect certain woody plants not covered by other legislation. This created new rules for the protection of trees on private land, where the municipality considered it important. These regulations on green spaces often require the submission of tree felling plans, tree replacement plans, garden or landscape design, the involvement of experts or the application of landscaping solutions in connection with various official procedures, or define other specific rules on the use of green spaces, replacement or compensation, or declare gardens of outstanding value as protected sites. Since 2016, the Act on the Protection of the Municipal Landscape and

its implementing decree have given municipalities a new instrument of authority. It has given municipalities the competence to give an opinion on the protection of the landscape in architectural and technical procedures, with the right to enforce the local policies on the protection of the landscape as laid down in the Manuals on the Municipal Landscape and Decrees on the Municipal Landscape.

THE LANDSCAPE ARCHITECTURE CONTEXT OF REGULATORY INSTRUMENTS FOR THE PROTECTION OF CULTURAL AND NATURAL HERITAGE

At the very beginning of the period under review, nature reserves were designated on the basis of the Long-Term Nature Conservation Programme (1976-1990). Special protection was given to landscapes worthy of protection in terms of visual amenities or cultural history, and based on Decree-Law No. 4 of 1982 on Nature Conservation, nature conservation requirements could be imposed on design which altered or affected the character or natural condition of the landscape.

In 1991, the Ministry of Environmental Protection and Regional Development drafted a concept for a law on general landscape protection (hereinafter referred to as the Concept). According to the Concept, 'general landscape protection' analyses the issue of determining the land use potential in a spatial context [1]. Due to the lack of political support, drafting of a separate law on the general protection of the landscape was not initiated, and the Concept was used for the preparation of Act LIII of 1996 on Nature Conservation. Thus, the protection of nature and landscape is now included in a joint law, as authorised by Act LIII of 1995 on the General Rules for Environmental Protection.

No independent authority was established to implement the landscape protection tasks provided for in the Act, but on the basis of Government Decree No. 166/1999 (XI. 19.) on Authorisation Procedures under the Competence of the Landscape Protection Authority, landscape protection issues were linked to the nature conservation administration. Despite the lack of an independent authority, the fact that the competent national park directorates acted as the specialised landscape protection authority in the entire non-built areas of municipalities in order to protect the character of the landscape, natural heritage, unique landscape features and visual amenities, was a very significant achievement at that time.

As there is no separate law on landscape architecture, tasks concerning other sectors are typically integrated, with varying degrees of success, into sectoral (water management, agriculture, forestry, mining, electricity supply, transport, etc.) strategies, laws and their implementing regulations, and operational programmes. Examples

Egy terület országos jelentőségű védett természeti területként való védetté nyilvánítására a természetvédelemért felelős miniszter jogosult, helyi jelentőségű védett természeti terület esetében erre a települési (a fővárosban a fővárosi) önkormányzat rendelkezik felhatalmazással. A védetté nyilvánítás azonban nem pusztán természetmegőrzési céllal történhet. A természetes, természetközeli tájak, tájrészletek védetté nyilvánításán túl, kiemelt oltalmuk biztosítása érdekében, védetté kell nyilvánítani például az arra érdemes növénytelepítéseket, így különösen parkokat, arborétumokat, történelmi vagy botanikus kerteket és egyes növényeket, növénycsoportokat; felszíni, felszínalaktani képződményt és barlangok felszínét; álló- és folyóvizeket; természethez kötődő kultúrtörténeti emlékeket.

Műemlékké vagy műemléki területté nyilvánításra a kulturális örökségért felelős miniszter jogosult, és a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény a műemlékvédelem sajátos tárgyai között szabályozza a történeti kerteket, a történeti temetkezési helyeket, valamint műemléki területként a történeti tájakat.

A települési önkormányzat a településképi rendelemben nyilváníthatja védetté a helyi építészeti örökség elemeit, ami lehet a településképet meghatározó táji érték is. A területi védelem tárgya lehet pl. növényzet, valamint tájkarakter-elem. Egyedi védelmet kaphat táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájérték, növényzet.

A természetvédelmi ágazatban a kezelési és hatósági feladatok különválasztására 2005-ben került sor, amikor a kezelési feladatok a nemzeti park igazgatóságokhoz, a hatósági feladatok pedig a környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségekhez kerültek. A hatóságnak 2009-ig megmaradt a települések teljes külterületére kiterjedő tájvédelmi szakhatósági hatásköre, de ekkor – az észszerűsítésre hivatkozással – elkezdődött a tájvédelmi területi hatáskör csökkentése. 2011. január 1-jével létrejöttek a fővárosi és megyei kormányhivatalok, mint a Kormány általános hatáskörű területi államigazgatási szervei, így a területi természetvédelmi, környezetvédelmi és kulturális örökségvédelmi hatósági feladatok a kormányhivatalokhoz kerültek.

2011 és 2016 között a közigazgatás több egyszerűsítési stratégia mentén változott (2011 - Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program, 2014 - Közigazgatás- és Közszolgáltatás-fejlesztési Stratégia). A 2016. évi CL. törvény új alapokra helyezte a közigazgatási eljárásjog szabályozási logikáját és struktúráját. Törvénybe azokat a szabályokat törekedett beemlíteni, amelyek minden eljárásban közősek, és a szükségszerű eltérések meghatározását az ágazati, különös eljárási jogszabályokba utalta. Az ügyintézési határidők rövidítése a tájépítészethez kapcsolódó eljárásokban mindig magában rejti annak a veszélyét, hogy a helyszíni terepi felmérések elmaradnak, és a

döntések meghozatala kizárólag meglévő adatbázisokból, online elérhető információk alapján történik.

A tájépítészet szempontjából szintén jelentős környezetvédelmi eljárások keretében a környezeti hatástanulmány arra hivatott, hogy szükség szerint és kellő mértékben feltárja a tevékenységek hatásait többek között az élővilágra, a biológiai sokféleségre, a tájra, az épített környezetre és a kulturális örökség elemeire, a környezeti elemek rendszereire, folyamataira és szerkezetére. Hazánkban az a gyakorlat terjedt el, hogy a környezeti hatástanulmányt a beruházó környezethasználó finanszírozza, és a környezeti hatástanulmány egyes részeit a tartalmi követelményeknek megfelelő (rész)szakterületeken szakértői jogosultsággal rendelkező készíti el. Ugyanígy az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet szerinti környezeti értékelés (SKV) egyes részeit is szakértői jogosultsággal rendelkező dolgozza ki (vö. Szakmagyakorlás c. fejezet). A tájépítészeti szakterület ezeken a dokumentumokon keresztül is jelentősen tudja befolyásolni a táj alakulását, mert mind a környezeti hatásvizsgálat, mind az SKV dokumentumát minden további eljárásban, döntés esetén az engedélyezendő terv vagy jóváhagyásra váró stratégia/program figyelembe veendő részének kell tekinteni.

A TÁJÉPÍTÉSZ SZAKMAGYAKORLÁS JOGI KERETEI

A tájépítés szakma sokoldalúságát mutatja, hogy a jogrendszer igen változatosan sorolja be különböző szakmacsoportok alá (agrár, építészet-műszaki, természet- és környezetvédelmi, művészeti). A tájépítészeti oktatást alapvetően az agrárképzés részének tekinti (vö. Oktatás című fejezet), de a tervezési és közigazgatási feladatkörök más szabályozási keretek közé tartoznak. Az objektum szintű és a településrendezéshez kapcsolódó tájépítészeti tevékenységeket az építészeti-műszaki szakmagyakorlási szabályok között találjuk, míg a területrendezési tervezés (megyei, térségi és országos) külön jogszabály tárgykörébe tartozik, és vannak a tájépítészetnek a környezet- és természetvédelem szabályozási keretei közé tartozó tevékenységi körei is.

Az 1980-as években az építéstervezési jogosultságról szóló 16/1972. (X. 8.) ÉVM rendelet az építéstervezési jogosultság körében szabályozta a terep- és zöldfelület-rendezéshez, valamint a kertépítéshez szükséges műszaki tervdokumentáció készítését. A rendelet főszabályként a jogosultságot tervező vállalatokhoz rendelte (vö. Tervezés c. fejezet). A vállalatoktól független, ún. magántervezőként folytatott táj- és kertépítészeti tevékenységet akkor csak munkaviszonyon kívül végezhettek a 21/1980. (IX. 13.) ÉVM rendelet szerinti Sz-k besorolás szerint. A nyilvántartást a Magántervezői Névjegyzékben vezette a fővárosi és megyei tanács építésügyi

include the instruments for the implementation of the Water Framework Directive in Hungary and agri-environmental legislation and measures.

The regulation of landscape heritage conservation is not uniform in Hungary: responsibility for the tasks related to landscape heritage has been transferred partly to the minister responsible for cultural heritage and mostly to the minister responsible for natural heritage, and the regulation and institutional system are also divided. The implementation of Act LXXVII of 2011 on World Heritage illustrates this parallelism.

The minister responsible for nature conservation is authorised to designate areas as nature reserves of national importance, while in the case of nature reserves of local importance, the local government (in the capital, the metropolitan government) is authorised to do so. However, nature reserves are not only designated for nature conservation purposes. In addition to designating natural or semi-natural landscapes, in order to ensure their special protection, plantings such as parks, arboreta, historic or botanical gardens and certain plants and plant groups; surface and geomorphological formations and the surface of caves; rivers and lakes; as well as cultural-historical monuments connected with nature must also be designated.

The minister responsible for cultural heritage has the right to designate historic monuments or historic sites, and Act LXIV of 2001 on the Protection of Cultural Heritage regulates historic gardens, historic cemeteries and historic landscapes as historic sites among the specific objects of monument protection.

The municipal government can designate elements of the local architectural heritage, which may be unique landscape features defining the landscape, in its Decree on the Municipal Landscape. Subjects of territorial protection may be, for example, vegetation and landscape character elements. Individual protection may be granted to works of landscape and garden design, unique landscape features and plants.

In the nature conservation sector, the separation of management and authority tasks took place in 2005, when management tasks were transferred to the national park directorates and authority tasks to the environmental, nature conservation and water management inspectorates. Until 2009, the authority retained its competence for landscape protection, covering the entire administrative areas of municipalities, but then, with a view to rationalisation, the spatial competence in landscape protection started to be reduced. As of January 1, 2011, the metropolitan and county government offices were established as territorial state administration bodies of the Government with general competence, and the territorial authority tasks of nature conservation, environmental

protection and cultural heritage protection were transferred to the government offices.

Between 2011 and 2016, public administration was changed based on several simplification strategies (2011 – Magyar Zoltán Public Administration Development Programme, 2014 – Public Administration and Public Services Development Strategy). Act CL of 2016 has put the regulatory logic and structure of administrative procedures on a new basis. It has sought to incorporate into the law the rules that are common to all procedures, and transferred the definition of necessary derogations to sectoral, specific procedural legislation. The shortening of administration deadlines in procedures related to landscape architecture always entails the risk that field surveys are not carried out and decisions are taken solely on the basis of existing databases and information available online.

In the context of environmental procedures also relevant to landscape architecture, environmental impact studies are intended to identify, as appropriate and to the extent necessary, the effects of development activities on, inter alia, the wildlife, biodiversity, landscape, built environment and cultural heritage, as well as the systems, processes and structure of environmental assets. In Hungary, it is common practice that the environmental impact study is financed by the developer, the user of the environment, and that each part of the environmental impact study is prepared by licensed experts. Likewise, each part of the environmental assessment based on Government Decree No. 2/2005 (I. 11.) on the Environmental Assessment of Certain Plans and Programmes is also prepared by licensed experts (cf. chapter on professional license). The landscape architecture profession can have a significant influence on the development of the landscape also through these documents, because both documents must be considered as part of the plan or strategy/programme to be approved in any further procedure or decision.

THE LEGAL FRAMEWORK OF PROFESSIONAL LICENSE IN LANDSCAPE ARCHITECTURE

The versatility of landscape architecture as a profession is reflected in the fact that the legal system classifies it into a wide variety of professional groups (agriculture, architecture-engineering, nature conservation and environmental protection, arts). Landscape architecture education is basically considered as part of agricultural education [2] (see the chapter on education), however, planning and administrative tasks belong to other regulatory frameworks. Landscape design at the site level and planning related to local planning are covered by the rules on architectural and engineering professions, while spatial planning (at the county, regional and national level) is covered by separate legislation, and there are also fields

Tevékenységi kód	Képesítés	Gyakorlati idő (év)			
		A	B	C	D
TERÜLETRENDEZÉSI TERVEZÉS	Regionális rendezési szaktervező okl. építészmérnök okl. városépítési-városgazd. szakm.* okl. táj- és kertépítészmérnök** okl. közgazda	8	5	3	0
	Településrendezési szaktervező okl. építészmérnök okl. városépítési-városgazd. szakm.* okl. mérnök (földmérési szak) városgazdasági és földmérési üzemmérnök	—	—	—	0
KOMPLEX TERÜLETRENDEZÉSI TERVEZÉS SZAKÁGI TERVEZÉS	Közlekedési szaktervező okl. mérnök okl. építőmérnök (közlekedésszervező mérnök szak) okl. közlekedésmérnök (közlekedési mérnök szak) mélyépítési üzemmérnök	6	5	3	0
	Közműves szaktervező okl. mérnök okl. építőmérnök (vízellátó mérnök szak) okl. gépészmérnök okl. villamosmérnök mélyépítési üzemmérnök (vízellátási, csatornázási, energet.)	6	5	3	0
	Táj és zöldfelületi szaktervező*** okl. táj- és kertépítészmérnök**	5	3	3	0
	Erdő- és mezőgazdasági szaktervező okl. erdőmérnök okl. agrármérnök, mezőgazdasági mérnök mg. üzemmérnök (meliorációs, földrendező)	—	—	—	2
	Egyéb szaktervező szakterület szerint felsőfokú végzett, okl. mérn. geol. okl. közgazda	6	5	3	2
		5	3	3	2

Megjegyzés
* egyéb mérnöki oklevél alapján szerzett
** táj- és kertépítés szakos okl. kertészmérnök
*** különleges célú tájrendezési (tájvédelmi) üdülő- és zöldfelület rendezési tervek készítése-irányítására is jogosult

szakigazgatási szerve. A rendszer szabadságát mutatja, hogy kisebb léptékű építéstervezési munkák esetén lehetővé tette az építető saját vállalkozásban történő tervezését is.

A terület- és településrendezési tervek készítésére vonatkozó szabályok ekkor egységesen a 13/1983. (IX. 8.) ÉVM rendelet szabályozási körébe tartoztak. Az okleveles táj- és kertépítészmérnök e rendeletben meghatározott tervezési jogosultságát a 3. ábra mutatja, amely szerint jogosult volt regionális és települési tervek szaktervezőjeként közreműködni, felhatalmazást adott továbbá a különleges célú tájrendezési (tájvédelmi), üdülő- és zöldfelület-rendezési terv készítésére, irányítására is.

2000-től az 53/2000. (VIII. 11.) FVM rendelet szabályozta a területrendezési (TR₁, TR₂) és településrendezési (TT₁, TT₂) tervezési jogosultságot, amely a szakmagyakorlási feltételeket a képzésben tanult tárgyak tématerületeinek (pl. természettudomány, matematika, területrendezés) arányához kötötte. A szükséges kombinációnak a táj- és kertépítészképzés is eleget tudott tenni. A 2000-es évek második felére a minisztériumi felelősségi körök változásával átalakult a szakmagyakorlási szabályozás rendszere is. A településrendezéshez kapcsolódó

tevékenységeket az építészeti-műszaki tervezési jogosultsággal közösen a 104/2006. (IV. 28.) Korm. rendelet, míg a területrendezési tervezési jogosultságot a 77/2010. (III. 25.) Korm. rendelet szabályozta. Ettől az időszaktól kezdve a szakmagyakorlási jogosultságot már nem miniszteri rendeletek, hanem kormányrendeletek szabályozták. Megjelentek továbbá az építésügyhöz kapcsolódó szakértői, illetve a 244/2006. (XII. 5.) Korm. rendelettel a műszaki ellenőri és felelős műszaki vezetői tevékenységet érintő szabályok, ez utóbbi azonban a tájépítészeti tevékenységre nem terjedt ki. Megfelelő gyakorlat igazolásával (2009-ig) a tervezői jogosultság mellett (K, TT vagy TR) táj- és kertépítészeti szakértői (SZK), illetve terület- és településrendezési szakértői (SZTR) tevékenységet is lehetett végezni.

Az építésügyi szabályozás 2010 utáni teljes felülvizsgálata sem hozta el a szakértői, műszaki ellenőri és felelős műszaki vezetői jogosultság kiterjesztését, sőt a 2010 előtti tervezői jogosultsági szint fenntartása is a szakma egységes érdekérvényesítésének volt köszönhető. Ekkor jelent meg a máig hatályos 266/2013. (VII. 11.) Korm. rendelet, amely a 2022. áprilisi módosítással végül kiegészült a táj- és kertépítészeti szakértői (SZÉSZ-K) és

3. ábra/Fig. 3: Kivonat a Magyar Közlöny 1983. évi 40. számában megjelent 13/1983. (IX. 8.) ÉVM rendeletről / Extract from Decree No. 13/1983 (IX. 8.) of the Ministry of Construction and Urban Development published in the Hungarian Gazette No. 40 of 1983

4. ábra/Fig. 4: A tájépítészek jellemző szakmagyakorlási területei / Typical fields of the landscape architecture profession

Szabályozás, forráselosztás / Legal and financial framework

Oktatás / Education	Kutatás / Research	Tervezés / Planning	Hatás-vizsgálat / Impact assessment	Hatósági feladatok / Authority work	Kivitelezés / Construction	Nyilván-tartás / Inventory
---------------------	--------------------	---------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	----------------------------	----------------------------

in landscape architecture that belong to the regulatory framework of environmental protection and nature conservation.

In the 1980s, Decree No. 16/1972 (X. 8.) of the Ministry of Construction and Urban Development on the Professional License in Architecture regulated the preparation of technical design documentation necessary for landscaping and constructing green spaces and gardens. As a general rule, the Decree assigned the license to design offices (cf. chapter on planning and design). The so-called private designers could carry out landscape and garden design activity only as non-employed freelancers, according to the classification 'Sz-k' of Decree No. 21/1980 (IX. 13.) of the Ministry of Construction and Urban Development. The Register of Private Designers was maintained by the building administration of the metropolitan and county councils. The freedom of the system is shown by the fact that it also allowed the client to carry out small-scale design tasks in his own company as well.

At that time, the rules on the preparation of spatial and local plans were all covered by the regulatory scope of Decree No. 13/1983 (IX. 8.) of the Ministry of Construction and Urban Development. The licenses for landscape architects shown in Fig. 3. include the authorisation for preparing the professional contents of Regional and Local Plans. The decree also included the license for preparing and supervising landscape plans for special purposes (landscape protection), as well as recreation area and green space network plans.

As of 2000, Decree No. 53/2000 (VIII. 11.) of the Ministry of Agriculture and Regional Development regulated the licenses for spatial planning (TR₁, TR₂) and local planning (TT₁, TT₂), which linked the preconditions for the professional activity to the proportion of the subjects studied during the training (e.g. natural sciences, mathematics, spatial planning). The required combination could also be met by the landscape architecture training programme. By the second half of the 2000s, the regulatory system of professional activities had also changed with the change in ministerial responsibilities. The activities related to local planning were regulated by Government

Decree No. 104/2006 (IV. 28.) together with the authorisation for architectural and technical planning, while the authorisation for spatial planning was regulated by Government Decree No. 77/2010 (III. 25.). From that time, the licenses for planning was no longer regulated by ministerial decrees, but by government decrees. Furthermore, the rules concerning the activities of experts in the field of construction and the activities of technical supervisors and chief technical managers were introduced by Government Decree No. 244/2006 (XII. 5.), however, the latter did not cover landscape architecture. Those who proved appropriate experience (until 2009) and had a planning licence (K, TT or TR) could work as a landscape architect expert (SZK) or as a spatial and local planning expert (SZTR) as well.

The complete revision of the building regulations after 2010 did not bring about the extension of the authorisation for expert, technical inspector and chief technical supervisor activities, and the level of authorisation for planning before 2010 could only be kept due to the unified lobbying of the profession. Government Decree No. 266/2013 (VII. 11.), still in force today, was issued at that time, and was supplemented with the amendment of April 2022 with the license rules on landscape architect experts (SZÉSZ-K) and technical inspectors (ME-É-K).

Landscape protection and nature conservation activities of the landscape architects are regulated by the environmental and nature conservation legislation. The expert activities related to landscape protection are regulated by Government Decree No. 297/2009 (XII. 21.). With a landscape architect qualification and appropriate experience, in addition to 'expert in landscape protection', other licences, such as 'expert in wildlife protection', can also be obtained, which is a prerequisite for preparing Natura 2000 impact assessments. According to Government Decree No. 439/2013 (XI. 20.) on Expert Activities related to Archaeological Heritage and Historic Monuments, landscape architects can become experts in the specialisation of historic monuments and historic gardens, and are entitled to prepare the relevant parts of the heritage impact studies.

műszaki ellenőri részsakterületek (ME-É-K) jogosultsági szabályaival.

A tájépítészek tájvédelmi, természetvédelmi tevékenységét a környezet- és természetvédelmi jogrendszer szabályozza. A tájvédelmi feladatok szakértői tevékenységéről a 297/2009. (XII. 21.) Korm. rendelet rendelkezik. Tájépítész végzettséggel és megfelelő gyakorlattal a tájvédelem mellett egyéb pl. élővilágvédelmi szakértői jogosultság is megszerezhető, amely pl. a Natura 2000 hatásbecslés készítésének feltétele. A régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló 439/2013. (XI. 20.) Korm. rendelet alapján pedig műemléki területen, történeti kertek szakterületen válhat szakértővé tájépítész, és készítheti el az örökségvédelmi hatástanulmány releváns részét.

A szakértői tevékenység jellemzően valamely hatósági eljárásban szükséges dokumentum kidolgozását jelenti. A hatósági esemény pedig bírósági szakaszba kerülve megkívánja a hasonló szakértői képességek igazságügyi részvételét is. Az igazságügyi szakértőkről szóló 9/2006. (II. 27.) IM rendelet szabályozza a tájvédelmi igazságügyi tevékenységet, továbbá szabályozza a tájépítészek igazságügyi szakértői közreműködését a parképítés és zöldfelület-fenntartás, az élővilág-védelem, a földtani és felszínalaktani értékek, valamint barlangok védelme területén. A rendelet értelmében továbbá kizárólag okleveles tájépítész-mérnök végezhet településrendezési zöldfelületi és tájrendezési, valamint történeti kertekkel kapcsolatos igazságügyi szakértői tevékenységet.

A tájépítészeti célok közigazgatási folyamatokban való érvényesítésének garanciáját a szabályozás mellett a közszolgálatban dolgozó tájépítész szakember közreműködése biztosíthatja. Ők azok, akik a hatósági folyamatokban, a jogalkotásban és a forráselosztásban támogatni tudják a tájépítészet céljait. A közszolgálati tisztviselők képesítési előírásairól szóló 29/2012. (III. 7.) Korm. rendelet értelmében tájépítészmérnök a közigazgatásban építészetstratégiai, településrendezési, egyes földmérési és térképészeti, földvédelmi, földhasználati feladatkörökben, környezetvédelmi és természetvédelmi igazgatási feladatkörben, településfejlesztési és településüzemeltetési feladatkörben, területfejlesztési, vidékfejlesztési és területrendezési feladatkörben alkalmazható. A közigazgatási szakmagyakorlás példája a települési önkormányzatoknál foglalkoztatott tájépítész végzettségű főkertészek (a fővárosban főtájépítész) munkája is. A főtájépítész feladatkör bevezetését először a Nemzeti Tájstratégia szorgalmazta 2016-ban, és az építészetéről szóló 2023. évi C. törvény ennek lehetőségét jogszabályi keretek közé emelte azzal, hogy előírja országos és balatoni főtájépítész kijelölését. Feladatkörükben szerepelnek a települési zöldfelületekkel kapcsolatos feladatok mellett az épített és természeti környezet megőrzésével, hasznosításával, tájvédelemmel,

zöldinfrastruktúrával, az éghajlatváltozás káros hatásaihoz való alkalmazkodással kapcsolatos feladatok is.

A tervezői szakmagyakorlást támogató kamarai tagozat megteremtését a mérnökök és építészek szakmai kamaráiról szóló 1996. évi LVIII. törvény tette lehetővé a Magyar Építész Kamara részeként Táj- és Kertépítészeti Tagozat létrehozásával. A tagozat elnevezését az építészetéről szóló 2023. évi C. törvény Tájépítészeti és Főtájépítész Tagozat névre módosította. A Kamara feladatkörébe tartozik majd a 2023-as Méptv. által bevezetett új szerepkör, a zöldfelületi tanúsító nyilvántartása is, amely a telkek zöldfelületeinek ökológiai teljesítőképességének minősítését végzi majd a 2024. év végi hatályba lépést követően.

A tájépítészet egységes és összehangolt képviselője a tájépítészetet érintő különböző szerepkörökben (4. ábra) hatékonyra és eredményessé tudja tenni a szakmát. Ehhez szükséges az egyes területeken dolgozó szakemberek együttműködése a közös célok megfogalmazásában és a közös szempontok érvényesítésében.

ÖSSZEGZÉS

Az elmúlt 40 évben a tájépítészetet érintő szabályozók jelentősen változtak. A szakma elfogadottsága a szabályozás tükrében 2024-ben jóval magasabb szintű, mint 40 évvel ezelőtt annak ellenére, hogy időközben több deregulációs folyamatnak is célkeresztjébe került. A fejlődésben a szakma különböző területeken dolgozó képviselői érdekérvényesítő munkájának meghatározó szerepe volt. Szabályozási feladatok azonban továbbra is vannak annak érdekében, hogy a magyarországi tájak, az urbánus közterületek, parkok, kertek, udvarok harmonikusabbak, élhetőbbek, fenntarthatóbbak legyenek. ☉

Expert activity typically involves the drafting of a document required in an official procedure. And if the procedure would reach judicial stage, also requires the involvement of forensic experts. Decree No. 9/2006 (II. 27.) of the Ministry of Justice on Forensic Experts regulates forensic activities in the field of landscape protection as well as the involvement of landscape architects as forensic experts in park construction and green space maintenance, wildlife protection, protection of geological and geomorphological heritage and cave protection. The regulation also stipulates that only qualified landscape architects are authorised to carry out forensic activity related to local planning, green space network planning, landscape planning and historic gardens.

In addition to regulation, the involvement of landscape architects in the civil service can guarantee the implementation of landscape architecture objectives in administrative processes. They are the ones who can support the objectives of landscape architecture in the authority procedures, legislation and resource allocation. According to Government Decree No. 29/2012 (III. 7.) on the Qualification Requirements for Civil Servants, landscape architects can be employed in the public administration in the fields of strategy for architecture, local planning, surveying and mapping, protection of agricultural land, land use, environmental protection and nature conservation administration, urban development and urban systems management, regional development, rural development and spatial planning. An example of the professional activity in public administration is the work of the chief gardeners (in the capital, the chief landscape architect) employed by municipalities. The introduction of the role of the chief landscape architect was first called for by the National Landscape Strategy in 2016, and Act C of 2023 on Architecture has introduced the possibility of this into the legal framework by providing for the appointment of a national chief landscape architect and a chief landscape architect of Lake Balaton region. In addition to the tasks related to urban green spaces, they are also responsible for the protection and utilisation of the built and natural environment, landscape protection, green infrastructure and the adaptation to the adverse effects of climate change.

The creation of the chamber sections supporting the professional planning activity was facilitated by Act LVIII of 1996 on the Professional Chambers of Engineers and Architects, which established the Section of Landscape and Garden Design as part of the Hungarian Chamber of Architects. The name of the Section was changed to Section of Landscape Architecture and Chief Landscape Architects by the Act C of 2023 on Architecture. The Chamber will also be responsible for the registration of the new role introduced by the Act C of 2023 on

Architecture, the green space certifier, who will certify the ecological performance of green spaces on the plots after the entry into force at the end of 2024.

A unified and coordinated representation of landscape architecture in the various fields related to landscape architecture (Fig. 4) can make the profession efficient and successful. This requires cooperation between professionals working in different fields in order to formulate common objectives and promote common aspects.

SUMMARY

Over the last 40 years, the regulations affecting landscape architecture have changed considerably. The acceptance of the profession in the light of regulations is much higher in 2024 than it was 40 years ago, despite the fact that it has been the subject of several deregulation processes in the meantime. The lobby of the profession's representatives working in various fields has played a key role in this development. However, there are still regulatory challenges to be met in order to make Hungary's landscapes, urban public spaces, parks, gardens and courtyards more harmonious, liveable and sustainable. ☉

This work is licensed under Creative Commons 4.0 standard licenc: CC-BY-NC-ND-4.0.

- 1 Az általános tájvédelmi törvény szabályozási koncepciója (1991), Kézirat, Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium, Területfejlesztési és Területrendezési Főosztálya
- 2 A Tájrendező és kertépítő mérnök BSc és a Tájépítészmérnök MSc képzések az agrár képzési területhez tartoznak, csupán a Tájépítész és kertművész MA mesterszak tartozik a művészeti képzési területhez / BSc in Landscape and Garden Engineering and MSc in Landscape Architecture belong to the agricultural field of study, only MA in Landscape Architecture and Garden Art belongs to the art field of study.

A teljes forrásjegyzéket a 4D hivatalos honlapján publikáljuk / The complete list of references is published on the official website of the 4D journal: <https://journal.uni-mate.hu/index.php/4D>